

cepra-striben

TEMA: EVIDENS PÅ ARBEJDE

■ Evidensbaseret, socialt arbejde

■ Vidensbasering og innovation i det sociale arbejde

■ Evidensbevægelsen i spændingsfeltet mellem sikker viden og ikke-viden

■ Forskning som fundament

■ Evidensbaserede metoder og pædagogisk hverdag i daginstitutioner

■ Læring fra en evaluering af Vidensportalen

■ Fra ligsyn til investeringspleje

Abonnement

Ønsker du at abonnere på tidsskriftet kan du bestille det online på www.cepra.dk/tidsskrift eller på www.dafolo-online.dk. Husk at oplyse navn, adresse, ansættelsessted og EAN nummer.

Ønsker du selv at bidrage med artikler til tidsskriftet kan du klikke ind på vores hjemmeside www.cepra.dk. Her finder du skrivemåden, oplysninger om de formelle krav og deadlines under menupunktet "Tidsskrift".

Redaktion

Projektchef Tanja Miller, Professor Palle Rasmussen, Lektor Helle Schjoldager, Evalueringskonsulent Trine Haslam.

Udgivet af

Center for evaluering i praksis, CEPRA, UCN

Henvendelse om CEPRAstriben rettes til mail: tlh@ucn.dk

Design: Clienti **clienti.** hunder til alle

Tryk: Dafolo
Oplag: 500 stk

ISBN 978-87-991408-3-1
ISSN 1903-8143

Evidensbaseret, socialt arbejde

Af: Morten Ejrnæs

SIDE 6

Vidensbasering og innovation i det sociale arbejde

Af: Kjeld Høgsbro

SIDE 12

Evidensbevægelsen i spændingsfeltet mellem sikker viden og ikke-viden

Af: Karen Borgnakke

SIDE 22

Forskning som fundament

Af: Mette Deding

SIDE 32

Evidensbaserede metoder og pædagogisk hverdag i daginstitutioner

Af: Anne Mette Buus og Palle Rasmussen

SIDE 38

Læring fra en evaluering af Vidensportalen – fra forskningsbaseret viden til praktisk handlen?

Af: Ulf Hjelmar, Anne Mette Møller og Aske Scott Graulund

SIDE 46

Fra ligsyn til investeringspleje – en nødvendig nytænkning af arbejdet med evaluering i landets kommuner

Af: Jais Brændgaard Heilesen

SIDE 54

FORORD

Dette temanummer bringer artikler med fokus på velfærdsinstitutioner der på forskellige måder anvender evidensbaseret viden og følger evidensbølgen i de sociale-, pædagogiske- og sundhedsfaglige områder. Desuden er det tanken, at temanummeret vil give et billede af forskelle på evidensbaseret, vidensbaseret og forskningsbaseret viden og undersøger sektorernes foretrukne brug af terminologi.

Den første artikel med titlen: **'Evidensbaseret, socialt arbejde'** er skrevet af Morten Ejrnæs, Lektor, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet - CPH. Morten Ejrnæs beskriver hvordan relevante, gyldige og troværdige undersøgelsesresultater som grundlag for praksis burde være idealet for såvel socialt arbejde som lægeligt arbejde. Traditionel medicinsk effektforskningsmetodik kan dog sjældent anvendes succesfuldt i socialt arbejde. Der er i socialt arbejde behov for evidens i form af andre typer kvantitative opgørelser. Det gælder størrelsen af effekten af forskellige arbejdsmetoder i socialt arbejde, afdækning af sociale problemers hyppighed under forskellige betingelser og endelig udbredelse af forskellige typer faglighed blandt professionelle praktikere.

Den anden artikel med titlen: **'Vidensbasering og innovation i det sociale arbejde'** er skrevet af Kjeld Høgsbro, Professor, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet. Artiklen ser på forholdet mellem samfundsforskning og praksis i socialt arbejde. Den tager udgangspunkt i diskussionen om evidensbaseret socialt arbejde, som startede for 10 år siden, og gennemgår de forbehold og kritiske overvejelser, der fulgte i kølvandet på denne diskussion. Herefter ser den på en række af de forskningsdesign, forskerne har arbejdet med indenfor efterkrigstidens lange tradition for anvendt socialforskning, for på denne baggrund at indkredse et udgangspunkt for at forstå deres funktion i forhold til det vidensbehov

praktikere og beslutningstagere har, når det gælder en forskningsbaseret af socialt arbejde.

Den tredje artikel med titlen: **'Evidensbevægelsen i spændingsfeltet mellem sikker viden og ikke-viden'** er skrevet af Karen Borgnakke, Professor, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Københavns Universitet. Artiklen beskæftiger sig med viden om 'hvad, der virker' som er vigtigt for udviklingen af en praksisorienteret uddannelsesforskning. Men samtidig er der tendenser i evidensbevægelsen, der bekymrer. Trods hensigten risikerer evidensmodellernes vidensproduktion og praksis-anbefalinger at få skær af at være pseudokonkret virksomhed. I artiklen forfølges disse tendenser. Samtidig fremanalyserer artiklen gennemgående træk ved evidensmodellerne og deres relation til forskningsstrategier og forskningsopgaver. Effektmålingernes dilemma eksemplificeres og identificeres i spændingsfeltet mellem sikker viden, common sense og ikke-viden.

Den fjerde artikel med titlen: **'Forskning som fundament'** er skrevet af Mette Deding, Head of SFI-Campbell, M.A.(econ), Ph.d., SFI. Artiklen behandler forskningsviden som en vigtig kilde til solid viden og beskæftiger sig med hvorfor det er vigtigt, at beslutningerne træffes på et fundament af solid viden, og i det fundament er forskning en af grundpillerne. Denne artikel gennemgår, hvordan forskning adskiller sig fra andre former for viden og kaster et nærmere blik på de forkætrede begreber evidens og effekt.

Den femte artikel med titlen: 'Evidensbaserede metoder og pædagogisk hverdag i daginstitutioner' er skrevet af Anne Mette Buus, Pædagoguddannelsen i Viborg, Via University College & Palle Rasmussen, Professor, Institut for Læring og Filosofi (HUM), Aalborg Universitet. Artiklen beskæftiger sig med hvordan pædagogisk praksis i daginstitutioner er et af de områder, hvor evidensbaseret praksis debatteres og forsøges udbredt. Det sker først og fremmest gennem anvendelse af metoder, som foreskriver bestemte former for systematisk praksis, og hvis virkning hævdes at være dokumenteret. Artiklen bygger på resultater fra et forskningsprojekt gennemført i samarbejde mellem VIA UC og Aalborg Universitet og med støtte fra BUPL's forskningsfond.

Den sjette artikel med titlen: 'Læring fra en evaluering af Vidensportalen - fra forskningsbaseret viden til praktisk handlen?' er skrevet af Ulf Hjelmar, Forskningsprogramleder, ph.d. KORA, Det nationale institut for kommuners og regioners analyse og forskning, Anne Mette Møller, Chefanalytiker, Oxford Research og Aske Scott Graulund, Seniorkonsulent, Socialstyrelsen. Artiklen beskæftiger sig med det stigende fokus på at anvende forskningsbaseret viden og evidensbaserede politikker i det sociale arbejde med henblik på at gøre det sociale arbejde mere effektivt. Artiklen beretter om lanceringen af vidensportaler til at formidle viden fra forskning og ny praksis. I denne artikel ses der på, hvordan en

evaluering af en vidensportal om udsatte børn og unge kan hjælpe til en forståelse af vigtige udfordringer på dette område. Artiklen slutter med at anføre, at vidensportaler kan bidrage til at understøtte anvendelsen af viden i praksis - også kaldet "viden-til-handling-processer" - men at det er væsentligt at integrere disse portaler i en bredere strategi til udbredelse og skabelse af viden.

Den syvende artikel med titlen: 'Fra ligsyn til investeringspleje - en nødvendig nytænkning af arbejdet med evaluering i landets kommuner' er skrevet af Jais Brændgaard Heilesen, cand.scient. pol., UCN Act2learn pædagogik. Denne artikel tager det perspektiv, at evaluering nytter og er vigtigt uanset hvilket område man arbejder med. Artiklen starter dog med en konstatering af, at evaluering i en kommunal kontekst ikke altid nytter tilstrækkeligt, og artiklen vil argumentere for, at et nyt syn på evaluering kan gøre evaluering langt mere nyttig både for forvaltninger og for praksis. Artiklen er skrevet fra et forvaltningsperspektiv og trækker på eksempler fra særligt Hjørring Kommune.

God læselyst

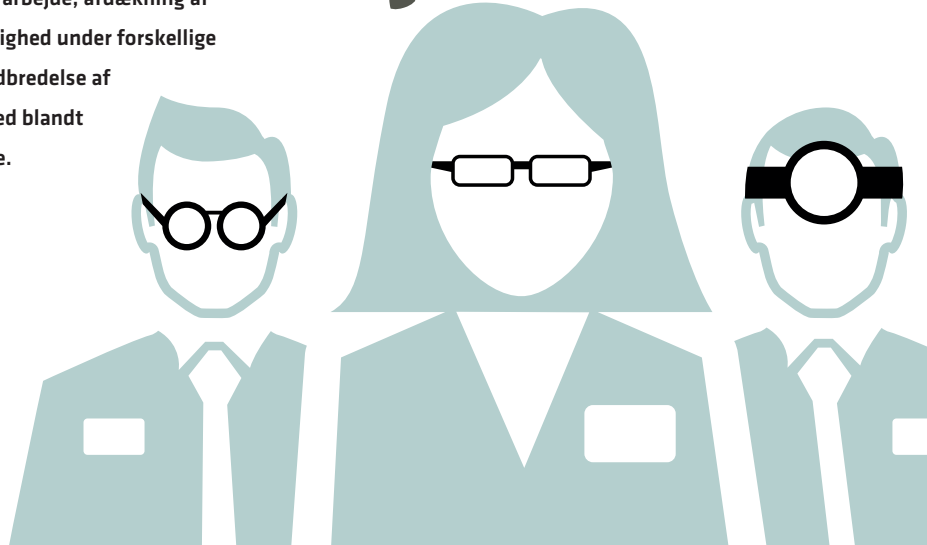
Tanja Miller, ph.d.
Ansvarshavende redaktør
for CEPRA-striben

Morten Ejrnæs

Lektor, Institut for Sociologi
og Socialt Arbejde,
Aalborg Universitet - CPH

Evidensbaseret, socialt arbejde

Relevante, gyldige og troværdige undersøgelsesresultater som grundlag for praksis burde være idealet for såvel socialt arbejde som lægeligt arbejde. Evidensbaseret er imidlertid omdiskuteret i socialt arbejde, mens det i lægeligt arbejde er ukontroversielt. Effekten af lægeligt arbejde kan hyppigt opgøres med naturvidenskabelige metoder. I socialt arbejde kan indsatsen derimod sjældent beskrives præcist, og det er kompliceret at udrede og dokumentere, at det er indsatsen, der har skabt en eventuel effekt. Traditionel medicinsk effektforskningsmetodik kan derfor sjældent anvendes succesfuldt i socialt arbejde. Der er i socialt arbejde behov for evidens i form af andre typer kvantitative opgørelser. Det gælder størrelsen af effekten af forskellige arbejdsmetoder i socialt arbejde, afdækning af sociale problemers hyppighed under forskellige betingelser og endelig udbredelse af forskellige typer faglighed blandt professionelle praktikere.

Evidensbasering

Behandlingen af sygdomme bør være baseret på den bedste forskningsmæssige viden om effekten af forskellige typer behandling. Det er indlysende, at man derfor har haft behov for nogle kriterier for at bedømme, hvilke metoder der kan sikre undersøgelsesresultaternes gyldighed og troværdighed. Det har givet sig udslag i, at man inden for medicinsk effektforskning har udviklet et evidenshierarki. Øverst i hierarkiet rangerer forskellige design, som har det til fælles, at effekt kan opgøres som den målte forbedring i sundhedstilstand sammenlignet med tilstanden i en kontrolgruppe, der ideelt er fuldstændig identisk med forsøgsgruppen bortset fra, at den ikke er blevet udsat for behandlingen. På den måde kan man dokumentere såvel positive som negative virkninger, der kun kan skyldes behandlingen. Man kan i mange tilfælde umiddelbart konstatere, for hvor stor en procentandel af patienterne, der er sket en forbedring af helbredstilstanden, og også hvor 'stor' forbedringen har været. Højt i evidenshierarkiet rangerer også forløbsstudier, hvor man kan udføre 'før og efter'-målinger.

Det kan være fordelagtigt, at begreber og metoder, der har vist sig succesfulde inden for ét videnskabeligt område, forsøges overført til andre områder, og at muligheder og begrænsninger i de lånte begreber undersøges, analyseres og diskuteres. Det har dog ikke virket således med forsøget på at overføre begreberne evidens og evidenshierarki til pædagogisk og socialt arbejde. Megen debat om begrebernes anvendelse inden for disse sektorer har formet sig som en skyttegravskrig, hvor tilhængere af begreberne har fremført kravet om evidens som et ufejlbarligt middel til at bevise, hvilke metoder i pædagogisk og socialt arbejde, der virker. De har fremhævet evidensbasering som et optimalt grundlag for tildeling af ressourcer. Kritikerne har hævdet, at effekter i pædagogisk og socialt arbejde sjældent kan måles og meningsfuldt opgøres i tal, og at denne type undersøgelser ofte er udtryk for new public management eller kan ses som led i spare-runder. Denne artikel er et forsøg på at komme ud over en ufrugtbar gentagelse af unuancerede synspunkter vedrørende muligheden for at udføre traditionel effektforskning og nytten af evidensbaseret praksis på fx døgninstitutioner og jobcentre. Mit synspunkt er,

der er behov for at inddrage forskningstilgange, der ligger uden for de metoder, der almindeligvis forbindes med paradigmet "evidensbaseret praksis", således som det er blevet udfoldet inden for socialt arbejde (Okpych og Yu 2014). Det er ufrugtbart at kopiere medicinsk effektforskning og bruge det dertil knyttede evidenshierarki, når det gælder undersøgelser af socialt arbejde. Der er imidlertid et stort udekket behov for kvantitativ socialforskning, som kan give relevante, pålidelige og gyldige oplysninger, der er direkte anvendelige for praktikere i socialt arbejde. Det betyder, at der er behov for at designe kvantitative undersøgelser, der sigter mod at undersøge effekten af metoder i socialt arbejde i den kontekst, arbejdet normalt foregår i. Der er tillige behov for at kortlægge og undersøge sociale problemer og socialt arbejde, således som de viser sig i samfundet. Det betyder tillige, at der skal lægges større vægt på praktisk signifikans end statistisk signifikans, både når det gælder undersøgelse af socialt arbejdes effekt, og når det gælder udbredelsen af sociale problemer. I det følgende vil jeg vise, at kopiering af medicinske effektundersøgelser er en blindgyde, og derefter vil jeg fremhæve tre typer undersøgelser, der kan udgøre et frugtbart grundlag for evidensbasering i socialt arbejde, hvis disse undersøgelser resulterer i anvendelsesorienterede kvantitative opgørelser.

Kopiering af medicinske effektundersøgelser kvalificerer ikke det sociale arbejde

Socialforskning kan ikke levere resultater, der dokumenterer klart definerede og afgrænsede metoders effekt opgjort på en så præcis måde, at det er muligt at konkludere, at det er behandlingen, der har forårsaget en bestemt, præcist defineret, positiv effekt. Når det ikke kan lade sig gøre i socialt arbejde, skyldes det, at målet med anvendelse af en bestemt metode i socialt arbejde er afhængig af konteksten og derfor ikke kan præciseres på en sådan måde, at der kan laves én operationalisering af målet med indsatsen. Man kan heller ikke specificere metoden så detaljeret og præcist som inden for medicinsk behandling (Morago 2006). Praktikerens skøn har betydning for, hvordan metoden praktiseres i socialt arbejde. Når det gælder undersøgelse af effekter af forskellige metoder i praktisk, socialt arbejde, består det forskningsmæssige problem i, at

det sociale problem og situationen er forskellig fra individ til individ og forskellig alt efter, hvilken familie-, lokalsamfunds- eller samfundskontekst problemet optræder i. Endelig er individer tillige i meget forskellig grad motiveret for behandlingen. Nogle er positive over for behandling, som andre kan være enten ambivalente eller direkte negative overfor. Netop dette forhold er dog helt afgørende for, hvordan metoden virker. Det vil sige, at borgerens holdning og aktive med- eller modvirken ved behandlingen har direkte indflydelse på metodens effekt. Indsatsen skal altså optimalt have forskellig udformning afhængig af, hvem modtageren er, hvordan konteksten er, og hvor motiveret modtageren er. Endelig er det centralt, at praktikerens egenskaber og holdninger har betydning for indsatsens udformning (Webb 2001). Uenigheder inden for professioner er i en dansk kontekst blevet påvist i flere vignestudier (Ejrnæs og Monrad 2012). Det vil sige, at den konkrete udførelse af en bestemt metode inden for socialt arbejde, udføres af praktikere, der hverken behøver at have samme problemopfattelse eller samme holdning til, hvilken form for indgreb, der vil være mest hensigtsmæssigt. Borgerens problemer og motivation såvel som praktikerens opfattelser og vurderinger samt relationen mellem de to indgår som væsentlige forhold, der har betydning for effekten. Det betyder, at det er umuligt at identificere en forsøgsgruppe, der har fået bare nogenlunde ensartet behandling, og det er helt umuligt at sammenligne en *kontrolgruppe*, der ligner forsøgsgruppen. Endelig er det i socialt arbejde ikke muligt at udføre dobbeltblindede forsøg, således som det muligt ved medicinsk behandling. Denne kompleksitet med hensyn til mulighed for at opgøre effekten af bestemte metoder i socialt arbejde står i skarp kontrast til mange former for lægelig behandling, hvor indgrebet altid er ens udformet og kan defineres præcist (Webb 2001).

Det er altså inden for socialt arbejde umuligt definere og afgrænse både *succeskriterium* og *indsats* lige så entydigt, som når det gælder kirurgisk eller medikamentel behandling. Det betyder, at man sjældent gennem traditionelle effektstudier med fx kontrolgrupper eller 'før og efter'-målinger kan afgøre, om det reelt er indsatsen, der forårsager ændringer.

Evidensbaseret praksis på grundlag af viden om effekt af forskellige former for social behandling

Selvom det altså som udgangspunkt er forbundet med store vanskeligheder at designe en undersøgelse, der muliggør, at man isoleret som ved medicinske forsøg kan måle effekten af en bestemt form for socialt arbejde præcist, så er det selvfølgelig ikke ensbetydende med, at man inden for socialt arbejde skal give afkald på at opgøre effekten af en indsats kvantitativt. Der er god grund til at gøre forsøg på kvantitativt at opgøre effekten så præcist som muligt, da det kan gøre valget af fremtidige indsatser mere kvalificeret. Evidensbaseret socialt arbejde vanskeliggøres dog af to tendenser i den nuværende anvendelsesorienterede forskning i effekter af forskellige metoder i socialt arbejde.

For det første anvendes evidens nemlig ofte i den form, at hvis der blot kan påvises en statistisk signifikant forskel i positiv retning, påstår man, at *behandlingen virker*. Denne form for dokumentation er dog i sig selv ikke noget godt argument for at udføre evidensbaseret, socialt arbejde. De påviste statistisk signifikante forbedringer kan nemlig være så små, at der ingen pointe er i at omlægge praksis. Omlægning af praksis giver ofte merudgifter, som kan være større end de eventuelle økonomiske gevinster, der kan opnås ved omlægningen (Rosen og DeMaria 2011). Diskussion af effektens størrelse er desværre temmelig fraværende inden for effektforskningen i socialt arbejde. Ofte stiller forskere sig tilfredse med en påvisning af, at effekten er statistisk signifikant, selvom den ikke er *praktisk signifikant*, det vil sige, af betydning for praksis (ibid. Kirk 1996; Bothe og Richardson 2011).

Det er imidlertid vigtigt, at man opgør effekten, således at det væsentligste spørgsmål ikke bliver, *om* der er effekt, men *hvor stor* effekten er (Kirk 1996). Desværre er der tendens til, at kvantitativt orienterede forskere stiller sig tilfredse med at fastslå, at en behandling har effekt, mens de undlader beregninger af størrelsen af den forbedring eller risikoreduktion, som indsatsen medfører. Det har konsekvenser for forskning og undersøgelser af socialt arbejde på to måder:

For det første betyder det, at undersøgelsesresultater, der hviler på data fra undersøgelser, der omfatter mange hundrede eller ligefrem tusinder af klienter, fremhæves som eksempler på, at der er solid, videnskabelig dokumentation for, at en bestemt behandling virker, fordi der ofte fremkommer signifikante resultater, når bare deltagerantallet i undersøgelsen er stort nok, uanset at størrelsen af effekten i nogle tilfælde er marginal. Det vil sige, at forbedringen ikke har nogen praktisk betydning, den er ikke, hvad man i den internationale litteratur kalder, *praktisk signifikant*. Det er paradoksalt, at effektundersøgelser kun i ringe omfang afreporterer, hvor stor effekten er, fordi det jo netop er denne opgørelse, som er interessant i forhold til, om metoden bør implementeres af både menneskelige og økonomiske grunde. Konsekvensen er, at selv minimale effekter lanceres som væsentlige grunde til, at en bestemt metode skal udbredes. Det kan medføre implementering af metoder, hvis virkning er tvivlsom i en ny kontekst, og det kan føre til både unødvendige ekstraudgifter og frustration hos de berørte medarbejdere, der kan opleve, at deres faglige vurderinger og skøn bliver tilsidesat, fordi en ny standardbehandling, som ikke er tilpasset lokale forhold, bliver implementeret.

For det andet betyder det, at en lang række mindre forsøg inden for socialt arbejde afreporteres i en form, hvor de kvantitative resultater kun ganske summarisk eller slet ikke opgøres, fordi man på forhånd antager, at resultater af undersøgelser med effekter af behandling af 10 til 30 klienter aldrig vil kunne dokumentere signifikante forbedringer alene på baggrund af det lille antal deltagere, og fordi undersøgelserne heller ikke lever op til kravet om tilfældig udvælgelse eller til kravet om, at der efterfølgende skal kunne sammenlignes med en fuldstændig matchende kontrolgruppe. Disse evalueringer rummer ikke desto mindre hyppigt vigtige og detaljerede kvalitative beskrivelser af både klienternes problemer og socialarbejdernes opgaver, metoder og praksis, men der mangler opgørelser af, hvor mange der har fået det bedre af behandlingen. Det er problematisk, at undersøgelser og forskning inden for socialt arbejde, der beskriver, vurderer og analyserer forskellige former for udviklingsarbejde inden for socialt arbejde,

ikke i højere grad sigter mod også systematisk at opgøre virkningen kvantitativt, selvom antallet af klienter, der har fået den pågældende behandling, er lille, og der derfor ikke kan forventes, at der vil være statistisk signifikante resultater, og selvom undersøgelsens design ikke lever op til de samme krav, som i medicinsk effektforskning. Det betyder nemlig, at disse undersøgelsesresultater ofte kan afvises med henvisning til den manglende dokumentation for en talmæssigt målelig effekt, hvilket betyder, at praktikere oplever, at deres arbejde, deres vurderinger og de praktiske resultater af behandlingen ikke bliver tillagt værdi, når undersøgelsesresultaterne bliver drøftet bredt i offentligheden og blandt politikere og topembedsmænd (Kirk 1996; Bothe og Richardson 2011).

Evidensbaseret praksis på grundlag af undersøgelser af risikofaktors betydning for forekomsten af sociale problemer

Analysen af sociale problemers hyppighed under forskellige omstændigheder er centrale for at kunne kvalificere både det behandlende og det forebyggende sociale arbejde med disse problemer. Sådanne undersøgelser kan blandt andet dokumentere risikoen for at pådrage sig sociale problemer under forskellige betingelser. Undersøgelsesresultater fra sådanne undersøgelser bliver desværre også ofte opgjort på en uhensigtsmæssig måde (Ejrnæs 2008). Problemet er, at resultaterne ikke opgøres således, at det fremgår, om resultaterne er *praktisk signifikante*. Størrelsen af forskelle gøres sjældent til genstand for en særlig analyse i dansk socialforskning, selvom det er muligt at lave denne type analyser ud fra tilgængelige registerdata, og selvom det netop er spørgsmålet om størrelsen af forskelle eller ændringer, der har betydning for, om der er en pointe i at lægge praksis om på grund af de fremlagte resultater vedrørende sociale problemers hyppighed under forskellige omstændigheder. Den anvendelsesorienterede socialforskning fokuserer paradoksalt nok ikke på at designe undersøgelser og analysere registerdata således, at politikere, planlæggere og praktikere bliver forsynet med de mest relevante opgørelser og analyser for at kunne udøve et evidensbaseret fagligt skøn i forhold til det problem, man står overfor (Ejrnæs 2008; Ejrnæs 2011).

Man kan fx med udgangspunkt i tilgængelige registerdata i Danmark opgøre risiko for alvorlige, sociale problemer under forskellige betingelser på en måde, som giver mulighed for en kvalificeret vurdering af størrelsen af risici for problemer. Her kan socialforskningen med fordel lade sig inspirere af opgørelsesmetoder som fx *absolut risiko* og *præventiv gennemslagskraft* inden for epidemiologi. Disse og andre epidemiologiske opgørelsesmetoder giver mulighed for at vurdere størrelse af både risiko og en mulig positiv ændring, det vil sige, hvor stor en risikoreduktion der maksimalt kan opnås, hvis en risikofaktors betydning kunne elimineres helt gennem en intervention. Opgørelsen af absolut risiko ved udsættelse for forskellige risikofaktorer kvalificerer praktikerens vurdering af, i hvilket omfang situationen er truende eller bekymrende. Når en bestemt gruppe beskrives som en højrisikogruppe, fordi risikoen for fx kriminalitet eller depression er flerdoblet i forhold en sammenligningsgruppe, så virker det oplagt at være bekymret for den enkelte og overveje at lave opsøgende indsatser i forhold til gruppen. Men hvis den absolutte risiko i sammenligningsgruppen er fx 3%, så betyder en tredobling af risikoen ganske vist en stigning til 9%. Men over 90% vil altså *ikke* pådrage sig de pågældende problemer. Den absolutte risiko tydeliggør, at praktikere uretmæssigt kan få en negativ opfattelse af fremtidsudsigterne for klienter, der tilhører en såkaldt højrisikogruppe. Det kan føre til stigmatisering både i mødet med den enkelte og ved opsøgende arbejde i forhold til gruppen. Opgørelsen af præventiv gennemslagskraft angiver den maksimalt mulige positive virkning, hvis man med en behandling kunne eliminere virkningen af en risikofaktor. Den opgørelse giver planlæggere og politikere bedre grundlag for at vurdere, hvorvidt forebyggende indsatser overhovedet har mulighed for at opnå en så stor risikoreduktion, som var ønsket ved den pågældende indsats. Opgørelser af præventiv gennemslagskraft sikrer bedre prioritering af ressourceanvendelsen inden for socialt arbejde. Kvantitative opgørelser af denne type er uundværlige, både når man skal analysere årsager til sociale problemer, opgøre behov for indsatser og vurdere den mulige samfundsmæssige nytte af bestemte former for indsats. Et eksempel på, hvordan man kan analysere og afrapportere undersøgelsesresultater, der kan give både planlæggere og praktikere umid-

delbar viden om risikoens størrelse og den præventive gennemslagskraft, som kan forbedre vurderings- og beslutningsgrundlaget i både det behandlende og det forebyggende sociale arbejde findes hos Ejrnæs m.fl. 2010. Det vises her, hvorledes det på grundlag af eksisterende registeroplysninger er muligt at fremlægge relevante, gyldige og pålidelige undersøgelsesresultater, hvor risikovurderinger kan være evidensbaserede, hvilket vil løfte kvaliteten af både det forebyggende og det behandlende sociale arbejde.

Evidensbaseret praksis på grundlag af viden om professionel praksis og praktikers faglighed

Undersøgelser af praktikere og praksis kan på forskellig måde kvantitativt dokumentere praktikers praksis, viden, mangel på viden, myter og fordomme samt faglige vurderinger og holdninger. Denne type undersøgelser kan afdække, i hvilket omfang forskningsresultater faktisk inddrages i det almindelige, sociale arbejde, fx praktikers viden om risiko for at pådrage sig sociale problemer, og afdække, hvordan ny evidensbaseret praksis implementeres. Sådanne undersøgelsesresultater udgør et værdifuldt grundlag for evidensbaseret, socialt arbejde (Gray 2013; Mullen m.fl. 2008). Viden, vurderinger og holdninger kan også undersøges med kvantitative metoder gennem den særlige surveytype, der kaldes vignetundersøgelse (Ejrnæs og Monrad 2012). Når respondenter i et spørgeskema i denne type undersøgelse tager stilling til fiktive cases, kan der laves gyldige og troværdige opgørelser af faglige opfattelser af fx vurdering af risiko, der kan sammenlignes med faktisk viden om risiko fra registerundersøgelser. På den måde kan man skaffe solid, videnskabelig dokumentation for hvilken viden og hvilke vurderinger, socialarbejdere har, hvordan de bruger deres viden, og hvad det betyder for deres behandlingsideer. Med grundlag i disse undersøgelsesresultater kan evidensbaseret af det sociale arbejde føre til bedre arbejdstilrettelæggelse og bedre mulighed for at anlægge et fagligt skøn (ibid.).

Konklusion

Ønsket om, at socialt arbejde skal være evidensbaseret, har ført til, at man har fokuseret på at måle standardmetoders effektivitet, fordi indsatsen her

kan specificeres. Det forskningsmæssige problem består i, at standardmetoder er umulige at anvende i socialt arbejde. Det gør det irrelevant at overføre medicinsk effektforsknings metoder og evidenshierarki til socialt arbejde. Der er brug for at udvikle en forskning, som muliggør flere og bedre kvantitative opgørelser, som kan få direkte betydning for det praktiske sociale arbejde. Det gælder undersøgelser af effekt af de forskellige typer socialt arbejde, der faktisk udføres i praksis. Det gælder også undersøgelser af risiko under forskellige betingelser, som bør opgøres således at resultaterne bliver direkte anvendelige for praktikere, administratører og politikere. Opgørelser af absolut risiko, præventiv gennemslagskraft med videre giver umiddelbart grundlag for en evidensbaseret praksis, der kan føre til en mere kvalificeret vurdering af risiko og årsager til problemer samt mulighederne for forebyggelse. Kvantitative undersøgelsesresultater, der dokumenterer udbredelsen af forskellige faglige holdninger blandt professionelle, udgør også viden, der kan bidrage til bedre arbejdstilrettelæggelse og kvalificering af helhedssynet. Der er således samlet et stort behov for andre typer kvantitative undersøgelser end traditionel medicinsk effektforskning for at kunne udføre evidensbaseret, socialt arbejde, der kan løfte kvaliteten i socialt arbejde.

Literatur

- Bothe, A. og Richardson, D. (2011): *Statistical, Practical, Clinical, and Personal Significance: Definitions and Applications in Speech-language Pathology*. I *American Journal of Speech-Language Pathology*, 20, s. 233-242.
- Ejrnæs, M; Monrad, M. (2012): *Vignetmetoden – en sociologisk undersøgelsesmetode og faglig udviklingsmodel*. Akademisk Forlag.
- Ejrnæs, M. og Frederiksen, S. (2011): "Risk Factors of Entry in Out-of-home Care: An Empirical Study of Danish Birth Cohorts, 1981-2003." I *Child indicators research* 4.1 21-44.
- Ejrnæs, M. (2008): "Risikoanalyser i den anvendelsesorienterede socialforskning." i Ejrnæs, M. og Guldager J. *Helhedssyn og forklaring*. København: Akademisk Forlag.
- Gray, M. m.fl. (2013): "Implementing Evidence-Based Practice: A Review of the Empirical Research Literature." I *Research on social work practice* 23.2, s.157-166.
- Kirk, R. (1996): *Practical Significance: A Concept Whose Time Has Come*. *Educational and Psychological Measurement*, 56, s. 746-759.
- Morago, P. (2006): *Evidence-based Practice: From Medicine to Social Work*. I *European Journal of Social Work*, vol. 9 Issue 4, s. 461-477.
- Mullen, E. J. m.fl. (2007): "Implementing Evidence-Based Social Work Practice." I *Research on social work practice* 18.4, s. 325-338.
- Okpych, N. og Yu, J. (2014): *A Historical Analysis of Evidence-Based Practice in Social Work: The Unfinished Journey toward an Empirically Grounded Profession*. *Social Service Review*, Vol. 88, No. 1, s. 3-58.
- Rosen, B. og DeMaria, D. (2012): "Statistical Significance vs. Practical Significance: An Exploration Through Health Education." I *American Journal of Health Education* 43.4, s. 235-241.
- Webb, S. og Webb. (2001): "Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work." I *British Journal of social work* 31.1, s. 57-79.
- Murray, C. (1984): *Losing Ground: American Social Policy 1950-1980*. New York: Basic Books.
- Pearson, M. (2007): "Systematic Reviews in Social Policy: To Go Forward, Do We First Need to Look Back?" I *Evidens & Policy* 3 (4) s. 505-526.
- Prince, M. (2001): *How Social is Social Policy? Fiscal and Market Discourse in North American Welfare States*. *Social Policy and Administration* 35 (1).
- Rieper, O. and Foss Hansen, H. (2007): *Metodedebatten om evidens*. København: AKF.
- Smith, D. (2005): *Institutional Ethnography - A Sociology for People*. Toronto: AltaMira.
- Socialstyrelsen (2013): *Viden til gavn - politik for udvikling og anvendelse af evidens*. Odense: Socialstyrelsen.
- Ventimiglia, J.A.; Marschke, J.; Carmichael, P. og Loew, R. (2000): *How do Clinicians Evaluate Their Practice Effectiveness?* *Smith College studies in social work* 70, s. 287-306.
- Webb, S.A. (2001): *Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work*. *British Journal of Social Work* (31), s. 57-79.

Vidensbasering

og innovation i det sociale arbejde

Artiklen ser på forholdet mellem samfundsforskning og praksis i socialt arbejde. Den tager udgangspunkt i diskussionen om evidensbaseret socialt arbejde, som startede for 10 år siden, og gennemgår de forbehold og kritiske overvejelser, der fulgte i kølvandet på denne diskussion. Herefter ser den på en række af de forskningsdesign, forskerne har arbejdet med indenfor efterkrigstidens lange tradition for anvendt socialforskning for på denne baggrund at indkredse et udgangspunkt for at forstå deres funktion i forhold til det vidensbehov, praktikere og beslutningstagere har, når det gælder en forskningsbaseret af socialt arbejde. Pointen i denne tilgang er, at effektivitet, tilpasning (implementering) og udvikling (innovation) stiller forskellige krav til forskningsdesignet. Derudover spiller det en rolle, om indsatsen og konteksten for indsatsen er mere eller mindre veldefineret. Forhåbentligt kan praktikere og beslutningstagere hermed få et bedre grundlag for at vælge mellem forskellige forskningsdesign i forbindelse med udvikling og prioritering af praksis i socialt arbejde.

Evidensbevægelsen

I de senere år er evidensbegrebet blevet brugt som et 'Sesam - luk dig op' til en mere sikker viden om det sociale og pædagogiske arbejdes effekter og funktion. I en artikel i ugebrevet Mandag Morgen fra 2005 forestillede man sig, at man i fremtiden ville kunne få en sikker viden om, hvad der gavnede brugerne, og hvad der direkte kunne skade dem (Hede og Andersen 2005). Politikere har ofte henvist til de samme formuleringer, og der er opstået en forestilling om, at der fandtes en bestemt eksperimentel metode, der kunne sikre en sådan viden. Selvom nævnte artikel også fremhæver, at andre forskningsmetoder i visse tilfælde er nødvendige, er hovedbudskabet i artiklen, at forskningsmetoderne kan rangordnes på baggrund af deres evne til at etablere en sikker viden om effekten af forskellige sociale indsatser, og at de eksperimentelle design betragtes som kilder til den sikreste viden. I aktuelle pjecer fra Socialstyrelsen om den sociale indsats overfor bestemte sociale problemer fastholdes denne forestilling i en score fra A til D, der skal angive, hvor sikker en viden man har om effekten af en given metode (Socialstyrelsen 2013). Dog modificeres udgangspunktet, og man anerkender eksistensen af andre kilder til viden om det sociale arbejdes effekt. I et senere specialnummer af Samfundsøkonomen redigeret af Merete Konnerup nævnes der en lang række begrænsninger i den eksisterende effektforskning, og en række andre fortrinsvist kvantitative forskningsdesign optræder på linje med det eksperimentelle design (Konnerup (red.) 2011). Anders Hede ser dog stadig i sit bidrag til dette temanummer de eksperimentelle og kvasiekperimentelle undersøgelser af standardiserede indsatser som en nødvendig forudsætning for udviklingen af en omkostnings-effektiv social indsats.

Går vi tilbage til tiden der fulgte umiddelbart i kølvandet på forestillingen om et evidensbaseret socialt arbejde, så var forskernes indlæg i debatten præget af en langt større usikkerhed vedrørende mulighederne for at etablere sikre vidensgrundlag for praksis. I deres grundige undersøgelser af de centre, der står for produktion af systematiske forskningsoversigter, leverede Hanne Foss Hansen og Olaf Rieper i 2006 en værdifuld indsigt i centrenes arbejdsmeto-

der og produkter, hvilket har gjort denne diskussion mere konkret (Bhatti, Foss Hansen og Rieper 2006). De peger blandt andet på det forhold, at man er nødt til at standardisere retningslinjerne for udvælgelse af forskningsresultater, for at det overhovedet bliver muligt at skabe sig et overblik indenfor en acceptabel brug af ressourcer. I denne proces har de dominerende centre, Cochrane og Campbell, lagt sig fast på et hierarki, hvor nogle forskningsdesign regnes for sikrere end andre. Eksperimentelle undersøgelser, hvor man har sammenlignet forløbet for en tilfældigt udtrukket gruppe af mennesker med en kontrolgruppe, regnes for den mest sikre bestemmelse af effekten af dette forløb. Studier af udviklingen i samfundet, hvor man sammenligner resultaterne før og efter indførelsen af bestemte metoder (de såkaldte kvasiekperimentelle design), regnes for mindre sikre, fordi man aldrig helt kan vide, om der samtidig er sket andre forandringer i samfundet, og helt usikre er undersøgelser, der baseres på interview med brugere og professionelle, fordi deres 'erfaringer' kan være farvet af deres forventninger. Cochrane og Campbell har således i praksis baseret størstedelen af deres forskningsoversigter på resultaterne fra de eksperimentelle studier, og de frasorterer på forhånd overhovedet at inddrage andre typer undersøgelser, hvis der er tilstrækkelig mange eksperimentelle studier (Foss Hansen og Rieper 2009). Deres grundlæggende idé er, at man, ved at sammenholde resultaterne fra flere af den slags eksperimenter, med ret stor sikkerhed kan udtale sig om den generelle effekt. Resultaterne udviser nemlig altid en vis spredning, og denne kan variere fra eksperimenter der har påvist en positiv effekt til eksperimenter, der har påvist en negativ effekt. Cochrane har derfor gjort det til sit varemærke at finde frem til den gennemsnitlige effekt (Chalmers 2003).

Blandt forskerne har man imidlertid været mere skeptiske, når det gælder spørgsmålet om sikkerheden af den viden, man får fra sådanne forskningsoversigter. Repræsentanter fra Cochrane og Campbell har ikke lagt skjul på, at der findes mange andre nødvendige former for forskning, når det drejer sig om at etablere et vidensgrundlag for praksis (Chalmers 2003; Konnerup 2005). De nævner selv, at undersøgelser af brugerinddragelse, betingelser for implementering og

selve diskussionen om årsagen til, at nogle indsatser virker bedre end andre, ligger udenfor deres arbejdsområde, og at disse forhold ikke bliver belyst gennem deres forskningsoversigter. Deres forskningsoversigter beskæftiger sig således ikke med årsager, forklaringer og sammenhænge, men kun med hvorvidt en given metode i dens rene form kan have en positiv effekt. Der er tale om en forskningsmæssigt kvalificeret 'produktkontrol'. Det betyder i praksis, at hvis lederne af et socialt tilbud overvejer at indføre en ny metode i deres arbejde, så kan de muligvis finde en forskningsoversigt fra Cochrane eller Campbell, som konkluderer, at metoden virker efter hensigten, men de vil ikke få svar på, hvordan den skal implementeres, sådan at den virker, og de vil heller ikke finde forklaringer på, hvorfor den virker. Denne viden må de søge andre steder, f.eks. i erfarne praktikers anvisninger eller hos forskere, der har sammenholdt resultaterne fra flere forskellige former for undersøgelser herunder casestudier og kvalitative undersøgelser og gjort sig teoretiske overvejelser over, hvordan man kan forklare disse resultater.

Som Mark Pearson konkluderer, så er forskerne relativt enige om, at forskningsoversigter baseret på eksperimentelle studier ikke kan stå alene som basis for innovation af praksis, men må suppleres med resultaterne fra andre studier (Pearson 2007). Implementeringsstudier må vise under hvilke omstændigheder, man bedst kan udnytte effekten, og casestudier må give praktikere nogle forklaringer på, hvorfor de virker, og hvad der sandsynligvis er grunden til, at de virker, således at de kan tilpasse metoden til lokale forhold og arbejde videre med udviklingen af metoden.

En del forskere har dog også stillet spørgsmålstegn ved, om forskningsoversigter baseret på sammenfatning af resultater fra eksperimentelle undersøgelser overhovedet kunne identificere den gennemsnitlige effekt af en given indsats. Og her ligger kimen til den egentlige uenighed om de eksperimentelle metoders status indenfor effektforskningen (Pearson 2007).

Tor Johan Ekeland fremhæver således den pointe, at spredningen i positive og negative resultater ikke behøver at være udtryk for tilfældige unøjagtigheder i

gennemførelsen af de enkelte eksperimenter, men at de kan være forårsaget af forskellige lokale betingelser for gennemførelsen af den pågældende metode (Ekeland 2005). Muligvis kan en bestemt undervisningsmetode, aktivering eller hjælp til mennesker med et bestemt handicap, virke anderledes i San Fransisco end i New York, for ikke at sige Bergen og Aalborg. Indsatsens effekt kan være afhængig af den lokale sammenhæng, kultur, miljø og befolkningsgruppe den gennemføres i, og denne vigtige kontekstuelle sammenhæng går tabt, når forskningsoversigterne udregner en gennemsnitlig effekt uden at gøre sig teoretiske overvejelser om, hvorvidt forskellene i resultaterne skyldes forskellene i konteksten. Det, at beregne en gennemsnitlig effekt af resultaterne, kan således være et 'statistisk illusionsnummer' (Ekeland 2005).

Et andet grundlæggende problem, som Mark Pearson er inde på, knytter sig til eksperimenternes afhængighed af en række grundlæggende antagelser, som er bærende for forskningen indenfor bestemte områder, hvilket har tendens til at ændre sig med tiden (Pearson 2007). Hvis vi f.eks. undersøger effekten af en bestemt træning af børn med autisme, så forudsætter det, at vi er enige om, hvornår der er tale om autisme, og hvordan man måler effekten, og hvilken betydning den målte effekt har for barnet (Høgsbro 2007). Forældre og pædagoger skal være enige om, at de problemer, de ønsker at gøre noget ved, er knyttet til barnets autisme, og forskerne skal være enige om, at 'autisme' er nogenlunde veldefineret, og at autismitilstanden kan bestemmes nogenlunde entydigt af en dertil uddannet psykolog/psykiater. Effektmål i form af diverse psykologiske test er kun relevante i og med, at vi formoder, at de også siger noget om barnets betingelser på længere sigt. Uanset hvordan vi vender og drejer det, havner vi i diskussioner om begreber, målemetoder og holdbarheden af umiddelbare effekter, som langt fra er afklarede og entydige. De fleste eksperimentelt baserede forskningsoversigter undgår en diskussion af disse fejlkilder, idet en sådan diskussion forudsætter en inddragelse af kvalitative undersøgelser og casestudier.

Et tredje grundlæggende problem ved at basere praksis på RCT-baserede forskningsoversigter er tidspær-

spektivet. Da eksperimentelle metoder helst skal rettes mod veldefinerede koncepter indenfor praksis i socialt arbejde, går der nogle år, før nye metoder er blevet så afklarede, at de kan gøres til genstand for eksperimentelle undersøgelser. Derefter skal resultaterne publiceres, hvorefter de kan identificeres og indgå i forskningsoversigter. Produktionstiden for disse forskningsoversigter er yderligere et par år, hvorefter hele processen fra udviklingen af nye indsatser til deres blåstempling i forbindelse med en systematisk forskningsoversigt let kan komme til at tage seks år. Til gengæld kan der i nogle forskningsoversigter godt indgå tyve år gamle undersøgelser, uden at man medtænker, hvordan konteksten for indsatsen har ændret sig siden. Hvis valg af indsats alene gøres afhængig af, om de er blevet effektvurderet i forbindelse med en systematisk forskningsoversigt, kan man således godt ende i en meget konservativ form, hvor nye metoder har sværere ved at få politisk støtte, selvom brugere og professionelle har aktuelle gode erfaringer med dem.

Da man på forskellige niveauer i den offentlige administration er klar over disse begrænsninger, foregår der i praksis en eller anden form for pragmatisk kompromis mellem forskningsoversigternes anbefalinger og den professionelle praksis. Denne implementering af koncepter for den sociale praksis er delvis uigenkendskuelig, idet de forskellige professioner har forskellige faglige udgangspunkter for at finde frem til sådanne kompromisser (Ventimiglia m.fl. 2000). Da implementeringen under alle omstændigheder løsriver konceptet fra de modeller for sociale indsatser, som har været genstand for forskningsoversigten, opstår der en relation mellem forskning og praksis, som er helt uforudsigelig (Webb 2001). I værste fald bliver praksis beskyttet mod kritik fra brugere og kolleger via en reference til evidens, der i virkeligheden ikke er dækning for.

Da lederne af Cochranesamarbejdet på mange måder er sig disse forbehold bevidst, er det spørgsmålet, hvad der alligevel får dem til at vælge eksperimentet som den mest pålidelige kilde til viden. Ian Chalmers, der var leder af samarbejdet, formulerede det på den måde, at brugerne kan være glade for den men-

neskelige kontakt og følelsen af, at nogen gør noget for dem, de professionelle kan være overbeviste om, at de gør det rigtige, og forskerne, der fortolker interview og spørgeskemaudsagn, kan være præget af deres forventninger til resultaterne. Eksperimenterne garanterer i denne situation, at ingen kan påvirke resultaterne, fordi de statistiske krav til deres gennemførelse er så entydig (Chalmers 2003).

Den politiske begrundelse for at basere beslutningerne på sådanne forskningsoversigter udspringer derfor ikke egentlig af overvejelser vedrørende sikker viden, men i højere grad af behovet for et entydigt autoritativt grundlag for beslutninger i en verden, hvor man ikke kan have tillid til, at forskere, praktikere og brugere varetager en almen interesse i en effektiv udnyttelse af de samfundsmæssige ressourcer.

Det er derfor berettiget at tale om en 'evidensbevægelse', idet der er tale om en mere kompliceret sammenhæng mellem videnskabsteoretiske og politiske overvejelser. Det er en social bevægelse, der omfatter politiske strømninger, der ønsker en eller anden form for 'objektiv' bestemmelse af effekten af det sociale arbejde løst fra brugernes (umættelige) ønsker, de professionelle overbevisning om egen betydning og forskernes interesser og synspunkter vedrørende velfærdssystemets opbygning. Det var en politisk bevægelse, som startede i konservative kredse i USA i 50'erne, men som var relativt isoleret indtil Reagan administrationen tog over i 1980'erne (Høgsbro m.fl. 2008; Høgsbro 2012; Høgsbro 2013a; Murray 1984; Prince 2001). Andre dele af denne bevægelse udgøres af institutioner, der lever af at producere forskningsoversigter hjulpet frem af udviklingen af en informationsteknologi, der gør det muligt at gennemføre omfattende søgninger i internationale databaser. Endelig knytter bevægelsen an til forhåbninger om simple produktionsmål, der kan regulere udviklingen indenfor de offentlige tilbud, sådan som det kommer til udtryk indenfor New Public Management (Høgsbro 2013a).

Den politiske kontekst for den anvendte samfundsforskning er således meget forskellig fra efterkrigstiden frem til 1980'erne. Denne periode var i højere

grad karakteriseret af en alliance mellem politikere og velfærdsprofessionerne om en udvikling af 'fremtidens' velfærdssamfund gennem større adgang til uddannelser og forebyggelse af sociale og sundhedsmæssige problemer. Udviklingen byggede på en tillid til, at man grundlæggende havde de samme mål for samfundets udvikling, og en relativ stor tillid til at professionelle og forskere var i stand til at abstrahere fra egne umiddelbare interesser og forestillinger (Høgsbro 2013a).

Spørgsmål er derfor, om man kan etablere et bedre udgangspunkt for forståelsen af samarbejdet mellem forskning og praksis, end evidensbevægelsen indtil videre har budt på. En løsning som muligvis ikke giver den sikkerhed i beslutningsprocessen, som alle beslutningstagere drømmer om, men som dog kvalificerer den på en måde, så der sikres en nogenlunde stabil progression i det offentlige velfærdstilbud. En sådan løsning må findes i en kombination af de forskningsdesign, som er blevet udviklet indenfor anvendt socialforskning siden 1950.

Samfund, forskning og praksis

Donald Campbell, der selv forestod udviklingen af de eksperimentelle metoder i 60'erne, gav allerede i slutningen af 70'erne et bud på et mere overordnet antropologisk perspektiv på sammenhængen mellem social aktivitet, innovation og forskning. Udgangspunktet for Campbell er, at menneskesamfund til alle tider har været involveret i 'programudvikling'. Campbell ser hele den kulturelle udvikling som et stort eksperimentelt laboratorium med løbende frasortering af institutionelle tiltag med uønsket virkning. Det er denne innovative virksomhed, som foregår i ethvert samfund, som forskningen kan understøtte og raffinere. Råmateriale for samarbejdet mellem forskning og praksis bliver således den erfaring, som aflejrer sig hos deltagerne og efterhånden er blevet transformeret til institutionelle beslutninger, normer og værdier (Campbell 1978).

Det er dette råmateriale, de kvalitative studier beskæftiger sig med, og Campbell er derfor åben overfor alle former for dokumentanalyser, informantinterview, deltagerobservationer og forskellige dialogiske

forskningsmetoder som f.eks. ideen om at samle deltagere fra forskellige udviklingsprogrammer på konferencer som en del af en erfaringsopsamling. Omvendt mener Donald Campbell, at et fortlørligt kendskab til begivenheder og aktører er nødvendigt for at sikre mod misforståelser og fejlfortolkninger af kvantitative data fra de eksperimentelle metoder, han selv var med til at udvikle i 60'erne. Kvantitative undersøgelser bør ifølge Campbell altid suppleres med "project-anthropologists, sociologists or historians assigned to the task of common-sense acquaintance with the overall context including the social interactions producing the measures" (Campbell 1978, s. 202). Hvis vi ser på, hvad der egentlig indgår som forudsætninger for gennemførelsen af eksperimentelle undersøgelser, kan vi også konstatere, at det forudsætter overvejelser omkring konteksten for eksperimentet (miljø, social klasse, geografisk område), en sikring af at interventionen er i overensstemmelse med det concept, man ønsker at undersøge og en konstruktion af 'et almindeligt tilbud', som kan bruges til kontrolgruppen (Høgsbro 2013b). Alle disse overvejelser kræver en fortlørlighed med og et kendskab til praksis, som kun kan opnås gennem kvalitative metoder og et intensivt kendskab til praksis og de virkemidler, der fungerer i praksis. Vi vil i det efterfølgende se på, hvordan en sådan integration af metoder og samarbejdsrelationer kan forme sig.

Evidenstypologierne

Det store spørgsmål er, om vi overhovedet er i stand til at lave en systematik over kravene til en forskningsbaseret af det sociale arbejde, således at de politiske beslutningstagere bliver i stand til at gennemskue, hvor robust det videnskabelige grundlag er for de prioriteringer, de under alle omstændigheder er nødt til at forholde sig til. En mulig løsning er opstillingen af det, man kalder evidenstypologier, som angiver forholdet mellem evidensbehov og videnskabelige design. På denne måde kan der skabes et slags 'opslagsværk' for politikere, der ønsker at vide hvilke forskningsdesign, som dækker deres behov i bestemte sammenhænge. Evidenstypologier peger ikke entydigt på et enkelt design (som f.eks. RCT), men etablerer en nøgle for valg af design eller kombinationer af forskningsmetoder ud fra de vidensinteresser, som ligger til grund

for forskningen. Olaf Rieper og Hanne Foss Hansen har leveret et bud på en sådan typologi, men dette bud er efter min mening ikke dækkende for alle de opgaver, socialforskningen står overfor i kvalificeringen af det sociale arbejde. Deres typologi forudsætter, at indsatsen er kendt, selvom konteksten godt kan være ukendt. I det efterfølgende vil jeg supplere deres overvejelser med overvejelser vedrørende de tilfælde, hvor konteksten er kendt, mens indsatsen er ukendt (under overvejelse), og de tilfælde hvor både indsats og kontekst er ukendt, fordi der har været tale om en vildtvoksende eksperimentel aktivitet, som man har mistet overblikket over.

Når indsatsen er kendt

Olaf Rieper og Hanne Foss Hansen har i deres arbejde med evidensbegrebet opstillet et forslag til evidensstypologi, der tager udgangspunkt i en række karakteristika, der knytter sig dels til vidensbehovet, indsatsens kompleksitet, den sammenhæng, hvori indsatsen gennemføres (konteksten) og den viden, man har om årsagerne (Rieper og Foss Hansen 2007) (se figur 1). Ifølge denne forståelse er de eksperimentelle undersøgelser (RCT) bedst egnede til at undersøge effekter, når der er tale om et enkelt vidensbehov, hvor undersøgelsen blot skal vise, om effekten er større end den, der knytter sig til andre former for praksis. De eksperimentelle undersøgelser er samtidig velegnede, når der er tale om enkle indsatser som

f.eks. et enkelt medikament eller en kort veldefineret træningsindsats, mens casestudierne kommer på tale, når indsatsen er så kompleks, at det bliver svært at kontrollere om praktikerne overhovedet følger nogle bestemte retningslinjer, eller hvor konceptet selv involverer adskillige skøn fra praktikernes side. De eksperimentelle undersøgelser er samtidig mest pålidelige, når der er tale om ensartet kontekst for indsatsen som f.eks. behandling på et hospital, mens casestudierne bliver mere relevante, når der er tale om forskellige skoler, byområder eller sociale miljøer, som kunne tænkes at have indflydelse på resultatet. Eksperimentelle undersøgelser kan også bruges til at teste teorier, hvis der på baggrund af teorierne kan udledes nogle konkrete hypoteser om virkningen af bestemte indgreb. Hvis man ikke har sådanne teorier, vil kvalitative undersøgelser af de mekanismer, som indgår i praksis, bedre kunne identificere mulige forklaringer.

Når der er tale om opstart af nye initiativer og udvikling af koncepter, der er 'skræddersyet' til en bestemt social sammenhæng, er det dog helt andre former for design, man skal have fat i. I ovenstående diskussion af evidensstypologien har det hele tiden været et spørgsmål om at fokusere på indsatsen i sig selv. Konteksten for indsatsen kan så have en større eller mindre betydning, men det drejer sig for så vidt hele tiden om forsøg på at eliminere denne betydning eller identificere betydningen konkret, således at ind-

	RCT	Forløbsundersøgelser	Case-studier
Evalueringsformål	Stop/go	Stop/go tilpasning	Forståelse Tilpasning
Indsatsens karakter	Enkel "teknisk"	Veldefineret	Kompleks
Kontekstens karakter	Lavt differentieret	Moderat differentieret	Højt differentieret
Forhåndsviden om årsag-virkning	Hypoteser om specifikke virkninger	Modelleres statistisk	Lille viden

Figur 1. Olaf Riepers og Hanne Foss Hansens bud på en evidensstypologi (Rieper og Foss Hansen 2007, s. 82).

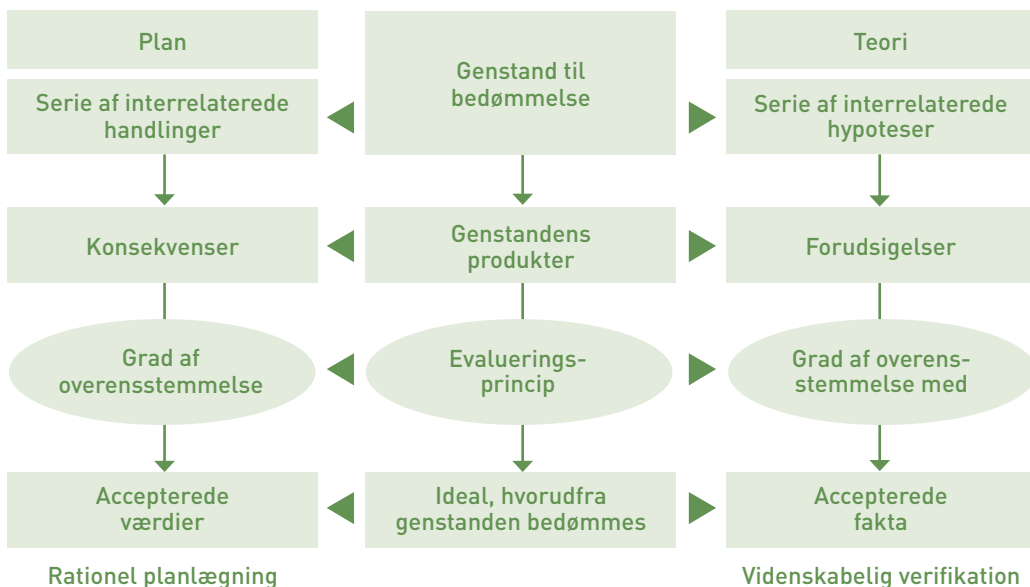
satsens 'rene' virkning kan identificeres. Men hvad nu hvis konteksten har en langt mere central betydning? Hvad hvis spørgsmålet ikke handler om den virkning en given indsats har under forskellige omstændigheder, men omvendt handler om, hvad vi kan gøre under givne omstændigheder? I dette tilfælde vendes hele problemstillingen på hovedet, og vi må gribe efter helt andre tilgange.

Når indsatsen er ukendt og konteksten er kendt

I forbindelse med de store udviklingsprogrammer i 1990'erne, udvikledes der en række forskningsmetoder, som skulle identificere den viden, der opstod i et eksperimenterende samarbejde mellem professionelle, frivillige og private initiativer (Hegland 1994; Hulgård 1997). Forskningsdesignet kan overordnet set forstås i forlængelse af en fremstilling af Camhis fra 1979 (Camhis 1979). Designet er blevet kaldt dialogisk forskning eller aktionsforskning, men selv har jeg foretrukket betegnelsen 'forskningsbaseret erfaringsopsamling' (Høgsbro 2004).

Som det fremgår af figur 2, er konceptet karakteriseret ved en dialog mellem praktikere og forskere og et forsøg på at udnytte deres respektive roller inden for den undersøgende eksperimentelle virksomhed, de begge er involveret i på hver sin måde. Det interessante for praktikerne er forløbets udvikling af planen og det interessante for forskerne er forløbets udvikling af teorien.

Opgaven blev igennem en fælles eksperimenterende virksomhed at indkredse mulige modeller for udviklingen af en praksis, som kunne løse en eller flere af de problemstillinger, som praktikerne og de politiske beslutningstagere havde peget på. Set i forhold til Camhis model, indgik praktikerne i samarbejdet med et engagement og en erfaring, der pegede på muligheden for, at man under helt ændrede betingelser kunne få etableret et samarbejde, som ville kunne løse en række bestemte problemer i den konkrete kontekst, de selv indgik i (miljø, geografisk placering etc.). Forskerne indgik i samarbejdet med en teoretisk forståelse af mekanismerne i lokalsamfund, betingelserne for frivilligt arbejde, professionalismisme, identitet

Figur 2. Samarbejdet mellem praktikere og professionelle, når det drejer sig om udviklingen af nye indsatser, der er 'skræddersyet' i forhold til løsningen af givne, lokale problemstillinger (Camhis 1979 efter Albæk 1988, s. 32).

etc. På baggrund af disse planer og antagelser udviklede man i fællesskab koncepter for intervention, som formodedes at kunne ændre de traditionelle relationer og indfri nogle af de mål, man havde sat sig. Undervejs i processen måtte man opgive planer, kassere hypoteser og ændre forventninger, indtil man efterhånden nåede frem til mere realistiske forestillinger og mere troværdige planer samt en bedre forståelse for de konkrete udviklingsbetingelser (den sociale kontekst). Processen havde hele tiden form af dialog. Der kunne afholdes jævnlige konferencer, hvor man samlede op på erfaringerne, fik identificeret interventionsformer, der burde undersøges nærmere, justeret forventninger og metoder og delt erfaringer og viden. På denne måde blev forskelle i kontekst og betingelser også mere tydelige som faktorer og mekanismer, der afgjorde initiativernes succes. Overordnet set affødte det en større teoretisk forståelse for mekanismerne i lokalsamfundet og relationerne mellem offentlige initiativer, frivillige aktører og lokalsamfund. Perioderne mellem konferencerne var optaget af praktikernes arbejde med lokale initiativer og forskernes dataindsamling, som kunne være observationer, kvalitative interview og spørgeskema alt efter hvilken indsigt i processer og effekter, man var interesseret i (Høgsbro m.fl. 1990; Høgsbro m.fl. 1999).

Når indsats og kontekst er ukendt

Det kan lyde paradoksalt, at der er tilfælde, hvor man søger viden om ukendte indsatser i ukendte sammenhænge, men det sker faktisk ofte, at politiske beslutningstagere ønsker en undersøgelse af en indsats overfor et bestemt problem (f.eks. autisme), hvor man har mistet overblikket over de initiativer, der er udviklet i de forskellige dele af landet, og de problemstillinger der er knyttet til den samlede indsats (Høgsbro m.fl. 2013 og Høgsbro m.fl. 2003). I disse tilfælde kan det være relevant for forskerne at anvende et institutionelt etnografisk forskningsdesign.

Institutionel etnografi er blevet udviklet af Dorothy Smith i forlængelsen af traditionerne fra Goffman og feministisk sociologi (Smith 2005). Udgangspunktet for den institutionelle etnografi er, at problemstillingen ikke er kendt på forhånd. Samtidig er den institutionelle sammenhæng, som den fremtræder for

den enkelte borger, principielt ukendt. Opgaven er således at tage udgangspunkt i det enkelte menneskes livsverden og identificere den *problematik*, som er en central del af vedkommendes samspil med de offentlige tilbud for derefter at identificere de institutionelle sammenhænge og diskurser, som genererer denne problematik. Dorothy Smith skriver således selv om metoden, at den med udgangspunkt i samspillet mellem borgere og de professionelle retter sig mod en identifikation af den særlige problematik, som karakteriserer dette samspil. Årsagerne til denne særlige problematik søges herefter identificeret indenfor det institutionelle kompleks, som forbinder det nære samspil med regler og forordninger, som håndhæves på de overordnede niveauer i den institutionelle struktur eller som skabes som diskurser i samspillet mellem aktører udenfor den lokale sammenhæng (Smith 2005, s. 41):

Undervejs i denne identifikation af *problematikken* og den efterfølgende kortlægning af institutionelle sammenhænge inddrages forskellige metoder og teorier til belysningen af disse sammenhænge. Målet er at gøre både brugere og professionelle mere bevidste om de bagvedliggende mekanismer, der styrer interaktionen mellem brugere og professionelle og således give grundlag for forandring. Målet er også at lave et eftersyn af det samlede institutionelle tilbud og dets funktion i forhold til forskellige brugeres forskellige livsverdener.

Undersøgelsen kan så munde ud i en fremadrettet matrix for indsatsen, som tager udgangspunkt i de forskellige niveauer for indsatsen og alvoren i brugerens situation. Den fremadrettede værdi af undersøgelsen er nok så meget knyttet til beskrivelser af dilemmaer og problematikker, der knytter sig til at skabe sammenhæng i borgernes hverdagsliv og frigøre ressourcer i systemet. Undersøgelsen kan være en hjælp for professionelle til at se de begrænsninger, de er underlagt i deres beslutninger, sådan som de sættes af beslutningsprocesserne i den offentlige administration og mere eller mindre accepterede diskurser om problemets karakter. Dette undersøgelsesdesign er blevet anvendt dels i en undersøgelse af det nationale tilbud til mennesker med hjemløshed,

Politisk defineret vidensinteresse	Forskningsdesign
Virkningen af et bestemt koncept i ren form og dette koncepts tilpasning til konkrete lokale sammenhænge.	RCT eller kvasiexperimentelle design kombineret med kvalitative casestudier, implementeringsstudier og forløbsstudier.
Udvikling af nye indsatser indenfor konkrete institutionelle sammenhænge.	Dialogiske forskningsdesign, aktionsforskning og forskningsbaseret erfaringsopsamling.
Kortlægning af givne tilbud og deres samspil med forskellige brugergrupper og disse gruppers forskellige livssammenhænge.	Institutionel etnografi.

Figur 3. Sammenhængen mellem det, man politisk ønsker en viden om og de forskningsdesign, man kan tilbyde indenfor samfundsforskningen.

misbrug eller sindslidelser (Høgsbro m.fl. 2003) og i en undersøgelse af det nationale tilbud til mennesker med ADHD (Høgsbro m.fl. 20013).

Sammenfatning

I det foregående har jeg forsøgt at give en nogenlunde dækkende oversigt over de valg mellem forskellige forskningsdesign, som man må foretage, når man ønsker at forskningsbasere socialt arbejde og sociale indsatser. Konklusionen på de overvejelser, jeg i denne sammenhæng har fremdraget, er, at eksperimentelle undersøgelser, kvalitative casestudier, forskningsbaseret erfaringsopsamling og institutionel etnografi repræsenterer forskellige forskningsdesign, som hver især opfylder nogle specifikke formål i udviklingen og prioriteringen af den sociale indsats. At opstille dem i et hierarki er problematisk, fordi det understøtter en illusion om, at den sociale indsats bliver mere kvalificeret, hvis den bygger på undersøgelser, der er placeret højt i metodehierarkiet. Metodetypologier, hvor man ser på sammenhænge mellem vidensbehov, problemstillinger og valg af forskningsdesign, er således et nødvendigt redskab for praktikere og beslutningstagere, der søger en kvalificeret forskningsbaseret af deres prioriteringer og initiativer. Det bud på en evidensstypologi, som fremlægges i denne artikel, bygger på en skelnen mellem design, som understøtter forskellige faser i udviklingen af det sociale arbejde. Den skelner således mellem tilfælde, hvor indsatsen og konteksten på forhånd er henholdsvis kendt og

ukendt. Når indsatsen er kendt kan Rieper og Foss Hansens bud på en typologi indkredse en række alternative muligheder under hensyn til karakteristika ved indsatsen såsom kompleksiteten af indsats og kontekst, evalueringens formål og den eksisterende viden om, hvordan indsatsen virker. Når indsatsen er ukendt, men konteksten og problemstillingerne er kendte, kan der peges på forskellige former for aktions- og dialog-forskningsorienterede design. Er både indsats og kontekst ukendt, det vil sige, at man for så vidt mangler et overblik over, hvilke tilbud der retter sig mod bestemte brugergrupper, og hvordan disse tilbud spiller sammen med den livssammenhæng, disse brugere indgår i, peges der på etnografiske design. Alle de forskellige kategorier af forskningsdesign har været gennemført i Danmark i de seneste 25 år (Se figur 3).

Således bør man som praktiker og politisk beslutningstager forholde sig konkret til, hvad man ønsker viden om, og hvad der er ens problemstilling og målsætning. På baggrund af dette må man herefter vælge den kombination af forskningsmetoder, som bedst tilfredsstiller ens vidensbehov. Det vil være en proces, som bør foregå i et samspil mellem rekvisitter, praktikere, brugere og forskere, som formodes at have det nødvendige overblik over, hvilke forskningsdesign der tilfredsstiller givne vidensbehov. Det vil også være en proces, der forudsætter en vis grad af tillid mellem de involverede parter og en gensidig respekt for hinandens erfaringer og forpligtelser.

Referencer

- Albæk, E. (1988): *Fra Sandhed til Information. Evalueringsforskning i USA – før og nu*. Akademisk Forlag.
- Bhatti, Y.; Foss Hansen, H. og Rieper, O. (2006): *Evidensbevægelsens udvikling, organisering og arbejdsform*. København: AKF.
- Camhis, M. (1979): *Planning Theory and Philosophy*. London: Tavistock.
- Campbell, D. (1978): "Qualitative Knowing in Action Research." I *The social contexts of method*, eds. Brenner, P. and Brenner, M. London: Croom Helm.
- Chalmers, I. (2003): "Trying to Do More Good Than Harm in Policy and Practice Role of Rigorous, Transparent, Up-to-date Evaluations." I *Annals of American Account of Political an Social Science* 589 s. 22-40.
- Ekeland, T-J. (2005): "Kvalitetssikring eller instrumentalistisk fejlgreb." I *Social Kritik* 17 (102) s. 34-47.
- Foss Hansen, H. og Rieper, O. (2009): *The Evidence Movement*. I *Evaluation* 15 (2) s. 141-163.
- Hede, A. og Andersen, D. (2005): *Virker velfærden? - Et debatoplæg om evidens og velfærd*. København: Mandag Morgen.
- Hegland, T.J. (1994): *Fra De Tusind Blomster til en måletrettet udvikling*. Aalborg: ALFUFF.
- Hulgård, L. (1997): *Værdiforandringer i Velfærdsstaten*. København: Forlaget Sociologi.
- Høgsbro, K. (2004): "Procesevaluering." I *Håndbog i evaluering*, red. Rieper, O. København: AKF Forlag.
- Høgsbro, K. (2007): *Etiba - En forskningsbaseret evaluering af rehabiliterings- og træningsindsatsen for børn med autisme, herunder evaluering af behandlingsmetoden ABA (Applied Behavior Analysis)*. Århus: Marselisborgcentret.
- Høgsbro, K. (2012): "Social Policy and Self-Help in Denmark - A Foucauldian Perspective." I *International Journal of Self Help & Self Care* 6 (1): 43-64.
- Høgsbro, K. (2013a): "Evidensbegrebet i styringsteknologisk perspektiv." I *Wadskjær, H. (red.) Metermålsamfundet*, s. 69-88. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Høgsbro, K. (2013b): "Evidenslogik og praktisk erfaring indenfor rehabilitering." I *Bonfils, I.S. m.fl. (red.) Handicapforståelser*. Akademisk Forlag.
- Høgsbro, K.; Bovbjerg, K.M.; Hardman Smith, L.; Kirk, M. og Henriksen, J. (2003): *Skjulte Livsverdener. En etnografisk undersøgelse af forholdene for mennesker med hjemløshed, misbrug og sindslidelse som problem*. København: AKF-forlaget.
- Høgsbro, K.; Eskelinen, L.; Lundemark, M. og Permin Berger, N. (2013): *ADHD-problematikkens sociale aspekter*. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Høgsbro, K.; Kirkebæk B.; Blom, S.V. og Danø, E. (1999): *Ungdom, Udvikling og Handicap*. København: Samfundslitteratur.
- Høgsbro, K.; Knudsen, K.M. og Ravn, B. (1990): *Kulturcenterundersøgelsen 2 - skolen som lokalt kulturcenter*. København: Udviklingscenter for folkeoplysning og voksenundervisning.
- Høgsbro, K.; Pruijt, H.; Pokrovsky, N. og Tsobanoglou, G. (2008): "Sociological Practice and the Sociotechnics of Governance." I *Denis, A. og Fishman, D.K. (red.) The New ISA Handbook of Contemporary Sociology: Conflict, Competition, Cooperation*. London: Sage.
- Konnerup, M. (2005): "De gode viljers utilstrækkelighed - virkning, evidens og socialt arbejde." I *Ljunggren, S. (red.) Empiri, Evidens, Empati - Nordiska röster om kunskapsutvikling i socialt arbejde*. NOPUS.
- Konnerup, M. (red.) (2011): "Evidens, effekt og velfærdssamfundets holdbarhed." I *temanummer i Samfundsøkonomen*, marts 2011 nr. 1. DJØF.
- Murray, C. (1984): *Losing Ground: American Social Policy 1950-1980*. New York: Basic Books.
- Pearson, M. (2007): "Systematic Reviews in Social Policy: To Go Forward, Do We First Need to Look Back?" I *Evidens & Policy* 3 (4) s. 505-526.
- Prince, M. (2001): *How Social is Social Policy? Fiscal and Market Discourse in North American Welfare States*. *Social Policy and Administration* 35 (1).
- Rieper, O. and Foss Hansen, H. (2007): *Metodebatten om evidens*. København: AKF.
- Smith, D. (2005): *Institutional Ethnography - A Sociology for People*. Toronto: AltaMira.
- Socialstyrelsen (2013): *Viden til gavn - politik for udvikling og anvendelse af evidens*. Odense: Socialstyrelsen.
- Ventimiglia, J.A.; Marschke, J.; Carmichael, P. og Loew, R. (2000): *How do Clinicians Evaluate Their Practice Effectiveness? Smith College studies in social work* 70, s. 287-306.
- Webb, S.A. (2001): *Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work*. *British Journal of Social Work* (31), s. 57-79.

Evidensbevægelsen i spændingsfeltet

mellem
sikker viden og
ikke-viden

Evidensbevægelsens fokus på viden om 'hvad, der virker' er vigtigt også for udviklingen af en praksisorienteret uddannelsesforskning. Men samtidig er der tendenser i evidensbevægelsen, der bekymrer. Trods hensigten risikerer evidensmodellernes vidensproduktion og praksis-anbefalinger at få skær af at være pseudokonkret virksomhed. Og selv om evidensprincipper hævder metodisk systematik i dataindsamlinger og effektmålinger, så mangler afklaring af forskningsspørgsmål og analyse af resultaterne empirisk stringens og skarp-hed. I artiklen forfølges de bekymrende tendenser.

Samtidig fremanalyserer artiklen gennemgående træk ved evidensmodellerne og deres relation til forskningsstrategier og forskningsopgaver. Effektmålingernes dilemma eksemplificeres og identificeres i spændingsfeltet mellem sikker viden, common sense og ikke-viden.

Indledning

Evidensbaseret praksis er omdiskuteret, og baggrundsforskningen kritiseres, blandt andet for positivisme. Selv tilhører jeg generationen, der fik positivismekritikken inkorporeret fra universitetsstudiets dag et. Men jeg tilhører også generationen af uddannelsesforskere, der værdsætter empiriske undersøgelser, både de kvantitative og de kvalitative. Jeg hævder tillige, at pædagogik som videnskab med mellemrum skal mindes om nødvendigheden af at træde i karakter som kritisk, empirisk videnskab. På den baggrund er jeg ikke forskrækket over evidensbevægelsen, endstige uenig i synspunktet om forskningens praksis- og nytteorientering. Og vigtigheden af at undersøge 'hvad-der-virker' er jeg ganske enig i. Men er jeg ikke forskrækket, er jeg heller ikke imponeret over den type vidensproduktion, der ser ud til at blive resultatet af evidensbevægelsens bestræbelser i uddannelsesforskningen. Samtidig bekymrer den måde evidensbevægelsens repræsentanter takler forskningsopgaverne på. Forskningsspørgsmål og de praksisorienterede anbefalinger taber undervejs konkret forankring og risikerer at blive pseudokonkrete. Desuden er det bekymrende, at evidensbevægelsens hang til tal og statistik forskyder uddannelsesforskningens humanistiske og samfundsvidenskabelige center over i enkeltdiscipliner som økonomi og statistik. Bestræbelserne om ny og brugbar viden gøres identisk med effektmålinger, nationale test og 'signifikans/ikke signifikans' i statistisk forstand. Tilsvarende er det bekymrende, at når statistikere selv melder klart ud, fx med et udsagn som 'ingen påviselige, signifikante forskelle mellem x og y-skolerne', så får dette 'ikke-resultat' lov at stå uforløst hen. Og endelig er det bekymrende, at selv om evidensprincipper hævder metodisk systematik i faser med forskningsreview og dataindsamling, så risikerer forudgående faser med afklaring af forskningsspørgsmål, samt eftergående faser med tolkning og analyse af resultaterne at mangle teoretisk, begrebslig stringens og mangle empirisk, analytisk skarphed.

I artiklen forfølges sagen, og bekymringen begrundes. Lad mig derfor starte med at rekonstruere, hvad der både for evidensbevægelsen og for kritikerne

forekommer som fælles platform. Anskueliggørende oversigter viser de forskellige faser og positioner i det, der bredt benævnes som 'evidensbevægelsen' (se fx Foss Hansen & Rieper 2010; Johansen 2010). I lighed med de nævnte oversigter refererer jeg til den brede betegnelse, evidensbevægelsen. Dernæst er hensigten at koncentrere rekonstruktionen således, at konsekvenserne for pædagogik- og uddannelsesforskningen og konturerne af de karakteristiske strategier og forskningsopgaver tydeliggøres.

Platformen – en fælles forskningsstrategi og en konkret opgave?

Det ville unægteligt være klargørende, hvis rekonstruktionen kunne starte med en definition, det vil sige starte med at fastholde, hvad der pr. definition måtte være fælles udgangspunkt. Evidens kommer af latin (*evidentia*) og oversættes til 'det at være indlysende'. Ifølge Den Danske Ordbog betyder evidens: "Vished om at et bestemt fænomen er en umiddelbar kendsgerning, som man ikke behøver argumentere for eller bevise".

Der er begrebslogisk slagkraft i ovenstående med konsekvenser som er en videnskabsteoretisk diskussion værd. Men alligevel, når det drejer sig om evidensbegrebets betydning, kommer vi nok tættere på ved at referere til de forskningsmiljøer, politiske og ministerielle sammenhænge, der tydeliggør interessen for evidensbaseret. I en beskrivelse fra Sundhedsstyrelsen ses fx hvordan evidensbetegnelsen forklares ved at bringe forskningen i direkte reference:

” Evidens handler om videnskabelig dokumentation og om at finde årsags-sammenhænge. Hvad virker, hvad har ingen virkning, og hvad har eventuelt negative, utilsigtede virkninger, ”

forklarer Bobby Zachariae, professor ved Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet.

(Sundhedsstyrelsens råd vedrørende alternativ behandling, Website)

Det vigtige i ovenstående definition er, at Sundhedsstyrelsen understreger, at evidens handler om videnskabelig dokumentation, samt at den nærmere bestemmelse overdrages til forskningens og videnskabens egne repræsentanter.

I relation til forebyggelse øger Sundhedsstyrelsen præciseringsgraden fx ved at understrege, at: "Evidens betyder bevis og kan ses som kendsgerninger, der kan bruges til at træffe beslutninger eller planlægge ud fra." Desuden udvides beskrivelsen af indbyrden med understregninger som:

” At arbejde evidensbaseret med forebyggelse vil sige, at man sikrer velovervejet, systematisk og eksplicit anvendelse af den aktuelt bedste viden om hvilke metoder og indsatser, der virker på hvem, under hvilke omstændigheder og ved anvendelse af hvilke ressourcer. ”

(Sundhedsstyrelsen, Hvad er evidens i forebyggelsen? website)

Ovenfor har Sundhedsstyrelsen øget præcisionsgraden så det herefter står klart at interessen for evidens står om 'kendsgerninger, der kan bruges til at træffe beslutninger ud fra', samt at sikre 'systematisk og eksplicit vidensanvendelse'.

Lad mig runde af med et sidste eksempel på øget præcisionsgrad ved at referere til nu Ankestyrelsens (og det såkaldte integrationsbarometer) definition, som følger:

” Evidens betyder, at der er høj statistisk sikkerhed for, at en bestemt indsats har en effekt. Dvs. at der foreligger flere effektstudier af høj forskningsmæssig værdi, hvor flere af dem peger i samme retning. Retningen kan både være, at der kan være en positiv, negativ eller ingen effekt af en given indsats.

Man kan arbejde mere eller mindre evidensbaseret, idet der kan opstilles en evidensstige, hvor analysemetoder med lav evidens er mindst pålidelige, mens analyser med en høj grad af evidens er mest pålidelige. ”

(Ankestyrelsen, Det nationale integrationsbarometer, website)

Gennem ankestyrelsen kommer vi tæt på 'høj statistisk sikkerhed' og effektmåling af 'en bestemt indsats'. Men vi kommer også tættere på nye og vigtige nuanceringer. Man kan arbejde 'mere eller mindre evidensbaseret', og der kan opereres med evidensstiger og metoder med lav/høj grad af pålidelighed. Evidens kan altså gradbøjes.

Vi skal hæfte os ved øget præcisionsgrad, tilkomne nuancer og gradbøjninger, fordi vi hermed kommer tættere på realitetsindholdet i, hvad evidensbegrebet betyder for den platform, der op gennem 2000 tiåret blev et mødested for flere former for praksis- og anvendelsesorienteret forskning.

Om platformen gælder, at evidensbevægelsens kerneformuleringer, som er citeret ovenfor, høres i samklang med politisk formulerede behov for evalueringer og kvalitetssikring. De nye evidensprincipper for vidensproduktion eksisterer også side om side med forsknings-termer som strategisk forskning og modus 2 forskning.

Som det allerede er antydnet kommer evidensbevægelsen primært fra det medicinske felt og fra den naturvidenskabelige kontekst. På det sundhedsvidenskabelige område, og i sygeplejen, betragtes evidens som en faglig og nødvendig del af baggrunden for kliniske beslutninger. Betegnelsen modus 2 viden (og forskning) synes at komme fra forskning i erhvervslivet, men bestræbelserne deles også af de professionshøjskoler (tidligere CVU'er), som skal deltage i vidensproduktionen om velfærdssamfundet og dets institutioner (Borgnakke 2006; Mikkelsen 2006).

Om erhvervslivet og professionshøjskolerne var kvalificeret til at påtage sig deres del af forskerrollen og udfylde deres del af treklangen: grundforskning, anvendt forskning og udviklingsarbejde, skal ikke kommenteres her. Det betydningsfulde er, at den praksisorienterede forskning lægger op til et samarbejde mellem forskningsmiljøerne og de (erhvervs- og professions-) praktiske sammenhænge.

I forhold til uddannelsesforskningsmiljøerne kan man sige, at modus 2-forskningens skærper forholdet mellem forskning og udviklingsarbejde. Evidensbaseringen skærper snarere forholdet mellem forskning/anvendt forskning. Men uanset skærper og uanset om platformens forsknings- og udviklingsbegreber og evidensprincipper tænkes overført samtidig til det pædagogiske felt eller blot hver for sig, har det eftergående været vanskeligt at se det praksisorienterede rationale konkret udfoldet. Tilsvarende har det været vanskeligt at se forskningsspørgsmålene konkretiseret af de organisationer og aktører, som Foss Hansen og Rieper kalder de evidensproducerende organisationer (fx Dansk Clearinghouse) og evidenspraktikerne (fx folkeskoler).

Holder vi os derimod alene til de politiske niveauer, ses omridset af den konkrete opgave, men primært

som en overordnet strategi og en national forskningsopgave, der stilles til de nye evidensproducerende organisationer. Evidens kunne også præsenteres kort og slagkraftigt og tillægges omfattende betydning, som fx gjort i Ugebrevet Mandag Morgens debatoplæg *Virker velfærden?* med ordene:

” Evidens udstyre(r) velfærdsstaten med en ekstra sans. En sans, der kan opfange, om indsatser virker (...) præcis som en radar ... ”

” Evidenstankegangen kan og bør – med justeringer – overføres til resten af den offentlige sektor. ”

(MandagMorgen 2004, s. 10 og s.15)

Med reference til et omfattende netværk var Mandag Morgens debatoplæg en del af evidenstankegangens fælles overførsel til den offentlige sektor. Der var også fælles fodslag, da ministerierne bag oprettelsen af Dansk Clearinghouse motiverede til 'evidensbaseret uddannelsesforskning'. Nødvendigheden af at styrke 'samspillet mellem dansk uddannelsesforskning og anvendelse af forskningens resultater' stod fremhævet sammen med de indlysende fordele, at:

” den nuværende forskningsindsats kan blive bundet sammen af en overordnet national strategi, der er gearet til at producere viden, der aftages og anvendes uden for snævre forskningskredse. ”

(DPU, UVM Konferencemateriale 2006)

I beskrivelser af forskningsbehovet hæftede man sig ved 'det generaliserbare'. Ad den vej blev behov formuleret i retning af øget kvantitativ forskning i folkeskole. Men i konkretiseringen af platformen var man rummelig nok til at inkludere kvalitativ forsk-

ning. Som fx Kommunernes Landsforening opsummerede i en rapport om 'Forskning, der kan bruges':

” Evidensbaseret forskning (...) kan dog også udledes på baggrund af kvalitative analyser. En styrkelse af den evidensbaserede viden er derfor ikke alene et spørgsmål om at styrke den kvantitative forskning. Men højere systematiske kvalitetskrav til den kvalitativt baserede forskning vil ofte være nødvendige, hvis denne forskning for alvor skal bidrage til at styrke undervisningen i Danmark. ”

(Forskning, der kan bruges – nyorientering af den pædagogiske forskning s. 11-12)

De citerede formuleringer gav anledning til kritisk debat, dengang. I dag vækker de snarere bekymring over det vidtløftige fx i formuleringen af en 'national strategi, der er gearet til at producere viden, der aftages og anvendes'. Desuden forundres man over den skråsikre tone hos evidensbevægelsens fortalere, når de som ovenfor minder om højere kvalitetskrav 'til den kvalitativt baserede forskning' eller som MandagMorgen gennemgår grader af evidens og som laveste grad på evidensstigen noterer casestudier og stikordet 'anekdoter' (MandagMorgen 2004:16). I forskningslitteraturen møder man næppe en lignende karakteristik af de kvalitative metoder, og næppe nogen i forskningsverdenen hævder, endsiø ønsker, at basere undersøgelser og analyser på 'anekdoter'. Høje kvalitetskrav og systematiske undersøgelser kan vi derfor kun blive enige om. Det spørgsmål, der presser sig på, er imidlertid, om evidensbevægelsen selv har opfyldt formålet og har demonstreret indenfor uddannelsesforskningsområdet, at de i dag er bedre 'gearet til at producere viden' under 'højere systematiske kvalitetskrav'.

I forhold til begrebslig stringens kom man uheldigt fra start med uklare definitioner af, hvad der evidens-

baseres. Og termen "Evidensbaseret forskning" er en tautologi. Al forskning leder efter 'evidens' og meningen var vist også, at det var praksis, der skulle evidensbaseres. Forskningen derimod skulle bidrage med 'evidens'.

Men selv om udgangspunktet rettes, og MandagMorgens mere pragmatiske opgavebeskrivelser følges, sås der eftergående tvivl om, hvordan forskningen på skole- og uddannelsesområdet mere præcist skal bidrage med evidens. Og går man tilbage til udspringet, ses hvordan behovet for evidensmodeller i uddannelsesfeltet, til forskel fra det medicinske felt, primært hævdes på systemniveauet og af politikere. Feltets forskere var mere skeptiske.

Behovet for evidens-modeller hævdes på systemniveauer

Da Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) afholdt konference om "Evidensbaseret uddannelsesforskning", var den tautologiske formulering et forvirrende element. Men det politiske udgangspunkt var klart og formuleret i forlængelse af OECD's evaluering af dansk uddannelsesforskning.

OECD-evalueringens rapporter var dog blevet kritiseret af forskningsmiljøerne for i) teknisk, metodisk, faktisk ringe kvalitet, ii) ikke at afspejle miljøernes reelle forskningsområder og volumen, iii) ikke at bygge videre på tidligere kortlægninger af dansk uddannelsesforskning (Note 1). I tilbageblikket er kritikpunkterne relevante, fordi de peger på, at et reelt overblik over den pædagogiske forskning manglede. Kritikken medførte dog hverken nuancering eller forskningsstrategiske ændringer. OECDs kritik og anbefalinger blev stort set fulgt op og transformeret via nøgleformuleringen "evidensbaseret uddannelsesforskning", hvor oprettelse af Dansk Clearinghouse skulle kunne filtrere og sammenfatte områdets forskningsresultater.

Fastholdes udspringet omkring sagen selv, nemlig evidensbegreber fra det medicinske felt, repræsenteres evidensbasering af de såkaldte Campbell-institutter og refererer til typer af viden, der bekræftes af eksperimentelle undersøgelser. Hentet fra undersøgelser af lægemidler og kliniske proce-

durer handler evidensmodellen om, at a) forskningen som vidensproducent leverer facts, b) praktikerne handler på grundlag af dem, og c) forskningen måler resultaternes effektivitet. At undersøgelser af lægemidler og kliniske procedurer er udspringet, er vigtigt at holde sig for øje. Måske har man af bar iver for at overføre modellen til andre felter ikke blot glemt udspringet, men også glemt at reflektere over de nødvendige samspilende faktorer for modellens virke. I det medicinske felt er der fx diagnoser og behandlingsprocedurer, som det undersøgte 'lægemiddel' kan og skal relateres til. I øvrigt er 'lægemidlet' til at pege på. Når forskningen skal 'levere facts', har forskerne derfor en præciseret genstand som udgangspunkt. Samme type præcision ser ud til at være vanskelig at etablere i de pædagogiske felter.

Trods vanskeligheder var behovet for modellen stort, netop på systemniveau. Den internationale forankring betød også, at evidensmodel og behov kunne sammenlignes med beslægtede lande som fx Storbritannien og USA og sættes i relief af den politiske situation og uddannelsestradition. Evidensdiskussionen fik nye nuancer. Fx medgav David Hargreaves, formand for OECD-panelet og hovedaktør i udvikling af engelsk uddannelsesforskning og evidensbaseret praksis i skolen, at frem for "evidence based" kunne "evidence informed" opfattes som en mere dækkende betegnelse. Samtidig står kernen og evidensbevægelsens metoder og vidensproduktion til kritik. Med reference til de samtidige PISA-målinger og nationale tests, fastholdes i den danske debat risikoen for at genstarte de endimensionale konkurrencemålinger og måle skolers standard med en for "simpel målepind". De endimensionale målinger risikerer desuden at undergrave den viden og erfaring, som findes i professionsgrupper og institutioner. Gennem evidensbevægelsens principper og modeller vinder samfundet og den offentlige sektor måske en ekstra sans, som MandagMorgen formulerede det, men risikerer også at tabe viden og erfaringer og blokere for nye landvindinger.

I udspringet handlede evidensdebatten om de overordnede nationale strategier og om systemets behov for en model for produktion af sikker viden. I dag

handler det snarere om konsekvenserne af denne stræben efter 'sikker viden' og 'det målbare'. Og effektmålingernes dilemma synes kun at blive skærpet på uddannelsesområdet med tvivl ikke blot om modeller og metoder, men om de pædagogiske indsatser overhovedet kan måles.

Effektmålingernes dilemma – post festum

Overordnede nationale strategier og evidensmodeller synes at indebære at forskningsopgave og tema (og i den forstand forskningsgenstanden) formuleres udefra og oppefra. De professionelle, både i forskningsmiljøer og i de uddannelsespraktiske sammenhænge, skal i så fald følge et argument om samfundsnytte, der lyder som et: Samfundet har ikke råd til de mange ressourcer på skole- og uddannelsesområdet, medmindre man samtidig undersøger, hvad der kommer ud af det, altså undersøger læringseffekter. At tilslutte sig argumentet er ikke svært. Men spørgsmålet om præciseringsgrader melder sig. Genstanden skal noteres som 'læring' og 'effekt'. Dernæst kræves præcisering af den indsats, effekten skal måles i forhold til. Der er ikke behov for cirkavendinger kun for eksakte vendinger. Dernæst kommer dilemmaet til udtryk: Måles lærings-effekter eksklusivt via test og kvantitative undersøgelser, så mangler man viden om de kvalitative dimensioner. Tilsvarende gælder måling af faglighed, hvad enten det nu tager form af fokus på elevernes faglige færdigheder (fx dansk- og matematikfærdigheder) eller lærernes faglige (/fagdidaktiske) kompetencer. Sætter man ensidigt på at måle de specifikt faglige dimensioner, adskiller man dem fra de pædagogiske. Desuden blokeres for viden om det vigtigste, nemlig viden om konkrete samspil mellem faglighed og pædagogik.

Manglende overblik over, hvordan samspillet mellem faglige og pædagogiske strategier fungerer (og ikke fungerer!), har stor betydning, fordi det er kernen i lærernes og elevernes skolearbejde og læringsmæssige praksis. Når overblikket mangler, er fundamentet for opbygning af praksis- og professionsorienteret viden svagt. Tilsvarende er redskaberne til at evaluere og analysere den undervisnings- og læringsmæssige praksis svagt forankret.

Evidensbevægelsens principper og modeller samt effektmålinger, forsøger på at styrke redskaberne. Men influeret af dilemmaet synes Mandag-Morgens ellers slagkraftige vendinger og 'hvad-virker-spørgsmålet' snarest at fungere som en boomerang, hvor grundspørgsmålet selv skal testes. For 'hvad' er det præcist, der kan (/skal) måles, og hvad 'er' forskningsgenstanden... konkret? Eksakte temaer som 'frafald' håndteres måske af evidensmodellen, men brede temaer om lærings-effekter og 'faktorer i den gode skole' og 'Heldagsskoler synes ramt af boomerangeffekten. Som konsekvens kan en offentlig indsats, tituleret 'Heldagsskole', forekomme politisk konkret og beskrives som enkeltstående indsats. I praksis er 'Heldagsskolen' dog både konkret og meget komplekst – det vil sige konkret vævet sammen med mange andre fænomener. Denne form for praktisk kompleksitet volder evidensmodellen hovedbrud. Og sammen med de øvrige, brede temaer repræsenterer 'Helhedsskolen' uafklarede forskningsspørgsmål, hvor målinger af isolerede indsatser får skæret af at være pseudokonkret virksomhed.

Som nedenfor illustreret, bekræftes effektmålingernes dilemma og tvivl om, hvorvidt de indsatser, der i eksemplerne er 'Heldagsskoler' og 'input, proces og læring hos grundskoleelever', overhovedet kan måles. Rapporterne er berørt af dilemmaet ved at skulle inkludere anbefalinger til praksis. Dét afføder tankevækkende (og nye genretypiske?) eksempler på, hvordan resultatgenngange bevæger sig i et spektrum mellem konkret, pseudokonkret, u-konkret og almindeligt common sense. Ligeledes er der karakteristiske eksempler på den nye ikke-viden og 'ved-ikke'. Artiklens omfang tillader kun at tegne omridset, men lad mig starte med den nye 'ikke-viden' og med den type vidensproduktion, som Rambølls undersøgelser af Heldagsskoler repræsenterer (Rambøll 2012).

'Ingen signifikante sammenhænge'

Undersøgelsen blev gennemført som en statistisk analyse, der sammenligner resultater af de nationale test for heldagsskoleleverne med resultater af de nationale test for elever og skoler, der ikke er heldagsskoler. Forskellige sammenlignings- og beregningsmetoder er anvendt, men som der står i

sammenfatningen: "(...) i ingen analyser skiller heldagsskoleeleverne sig statistisk signifikant ud fra tilsvarende elever med hensyn til deres resultater i de nationale test". På denne baggrund fastholdes den overordnede konklusion: "at data tyder på, at eleverne hverken bliver bedre eller dårligere rent fagligt af at gå i en heldagsskole" (Rambøll 2012:1).

Dette markante resultat, 'ingen signifikans', medfører i rapporten refleksioner blandt andet over, hvad de nationale test måler og ikke-måler. Elevernes trivsel eller alsidige udvikling måles fx ikke. Rapporten reflekterer også forskelle på indhold og virkemidler på de tolv heldagsskoler. De virkemidler, som, den kvantitative analyse viser, har positiv effekt på elevernes faglige udvikling, er fx: 'Klart kommunalt fokus på faglige resultater, fokus på tæt kontakt mellem elever og lærere'. Men også typen 'sunde måltider' nævnes, og listen afsluttes med typen 'lærere og pædagoger er fælles om at planlægge undervisningen', som positivt virkemiddel (Rambøll 2012:2).

Men selv om Rambøll rapporten kan nævne positive virkemidler, understreges, at det ikke muligt statistisk at afgøre, om det er det ene eller det andet virkemiddel – eller kombinationen af dem – der skaber resultaterne. Ligeledes må der vendes tilbage til hovedresultatet: "Generelt viser resultaterne, at heldagsskolerne samlet set ikke har en signifikant sammenhæng med elevernes faglige resultater" (Rambøll 2012:2). Og endelig må rapporten klinge ud med et:

” Fremadrettet viser evalueringen dermed, at hvis der arbejdes videre med heldags-skolerammen, er der behov for mere sikker viden om, hvilke krav der skal stilles til indholdet af heldagsskolerammen, hvis udkommet skal være til gavn for elevernes læring og udvikling”. ”

(Rambøll 2012:2)

Når det erindres, at Rambøll fremlægger resultater om 'ingen signifikante sammenhænge', er den sidste

formulering en pudsig 'hvis-så' ønskeformulering og både en tilbageskrivning og fremskrivning, sådan cirka! Selve forskningsmålet vedrørende 'effekter af Heldagsskolen' står også uforløst hen. Det er fortsat ikke konkret nok i praktisk forstand og nærmest pseudokonkret i forskningsmæssig forstand. Men behovet for 'mere sikker viden' er unægteligt understreget.

Mellem sikker viden og common sense

Forskningsreviewet er evidensgenrens kendemærke. Forskningsreviewet er højt placeret på evidensstigen og spiller en markant rolle i Dansk Clearinghouse's organisering af projekter og rapporter. Således også i projektet om *Viden om input, proces og udbytte i grundskolen*, der afrapporteres i den tekniske rapport (Nordenbo m.fl. 2010) og i sammendraget og den formlende rapport (Christensen og Larsen 2011).

Det genretypiske træk ved sammendraget, vi skal hæfte os ved, hænger sammen med det brede og komplekse tema. Dilemmaet viser sig ved, at rapporten understreger 'at x- og y' har betydning for den gode skole og elevernes læring. Men det præciseres ikke *hvilken* betydning, eller hvilke relationer mellem de mange faktorer, der er tale om. I resultatgennemgangene betyder det fx, at en hyppig formulering er af typen: 'at lærerne spiller en betydningsfuld rolle'. Men dernæst stopper karakteristikken og erstattes af upræciserede remser af faktorer, der også må tillægges betydning. Ligesom konkretiseringsgraden falder, så synes signifikans som argument at miste betydning, når det ophobes. Der står fx i rapporten at:

» (...) der (er) signifikans for, at 'læreren som medarbejder' spiller en væsentlig rolle for alle elever: Læreren formelle kompetence, erfaring og engagement, job-tilfredshed, samarbejdet i lærergruppen, lærergruppens køns- og aldersmæssige sammensætning, erfaring og stabilitet har betydning. »

(Christensen og Larsen 2011:19)

Men hvis alt dette spiller en væsentlig rolle (og det tror jeg gerne), er det tæt på pædagogikkens og didaktikkens common sense og vel langt fra ny præciseret viden om 'hva-der-virker'. Tendensen tydeliggøres i rapportens afslutningsafsnit "Anbefalinger til praksis, policy og forskning". Det fastholdes at reviewet viser:

» (...), at lærerens arbejde med eleverne i og uden for klassen har væsentlig betydning for elevernes læring. Læreren kompetencer til at planlægge undervisningen, både den overordnede undervisningsplan og planlægningen af den enkelte lektion, samt den tid, der er afsat til undervisning, spiller en væsentlig rolle for elevernes læring. Det samme gør sig gældende for de læringsmuligheder, læreren tilrettelægger uden for den reelle undervisning. Det vil sige, at også lærerens planlægning af læringsmuligheder for eleverne igennem hjemmearbejde er af væsentlig betydning for elevernes læring. En 'god skole' er kendetegnet ved, at der hersker en 'ordentlig atmosfære', hvilket vil sige et miljø, hvor eleverne opfører sig korrekt, og hvor ingen af eleverne føler sig utrygge. »

(Christensen og Larsen 2011:23)

De ovenstående common sense prægede og videns- usikre resultatformidlinger vidner om, at behovet for eksakt viden er intakt. Men de vidner også om, at evidensmodellens vidensproduktivitet er overvurderet. Nødvendigheden af et samspil mellem evidensmodeller og forskningens treklang (grundforskning, anvendt forskning og udviklingsarbejde) synes til gengæld at være undervurderet.

På den baggrund, der i artiklen er illustreret og analyseret som en øget usikkerhed om evidensmodellens forskningsspørgsmål og vidensproduktion, er der lagt op til en revurdering af uddannelsesforskningens praksisorientering og metoder. Behovet for viden om 'hvad der virker' er intakt og bekræfter fortsat nogle af evidensbevægelsens oprindelige kerneformuleringer. Men at indfri forventningerne kræver, at evidens, i forlængelse af tidligere citeret Zachariae, skærpes som videnskabelig dokumentation. Tilsvarende kræves, at forskningsstrategier og metoder skærpes som vidensproduktive og genstandsfølsomme, det vil sige følsomme overfor, at genstanden er uddannelse, undervisning og læring. Desuden kræves præcision af forskningsspørgsmål, således at fænomener og virkninger, der skal undersøges, ikke blot henstår som brede tituleringer og ønskeformuleringer om 'den gode skole', Heldagsskoler, undervisningsdifferentiering, klasseledelse og læringsstile. Og hvis og når de nationale test og effektmålinger sættes centralt som

måling af læringseffekter, så skal den videnskabelige dokumentation sikres (hvis sikring kan gives) i pædagogikkens og uddannelsesforskningens videnskabelige sammenhænge – næppe i de økonomiske videnskaber eller blandt statistikere. Udvides dernæst perspektivet for undersøgelser af 'hvad der virker' til også at omhandle helskole-perspektivet, skole-reformer, nye undervisnings- og læringsstrategier, så peger behovet på, at forskningen for at være vidensproduktiv skal formå at matche helskole-perspektivet. At dække de aktuelt vigtige, men i praksis brede temaer fordrer at den tværvidevidenskabelige og multi-metodiske uddannelsesforskning styrkes og tydeliggøres som med- og modspiller i evidensbaserings kredsløb. Men det fordrer også et styrket samarbejde med praksisfeltet. Det vil sige, at der skal samarbejdes om de evidensproducerende processer i forskningsfeltet såvel som i skolefeltet og ikke blot med styrelser og skoleledere, men i genuin forstand med skolen og dens hele væsen.

Note 1): OECD grundlaget er OECD-rapporten 2004 og den danske rapport, Elbro og Rasmussen 2004. Grundlag og kritik gennemgås i Rasmussen 2006, Borgnakke 2006, og i Salling Olesen; Rasmussen og Hauberg Mortensen 2006.

Referencer

- Ankestyrelsen, *Det nationale integrationsbarometer, Hvad er evidens?* <http://integrationsbarometer.dk/am-maling-af-integration/hvad-er-evidens>.
- Borgnakke, K. (2006): "Forskningsstrategiske satsninger – empirisk forskning, evidens, modus 2?" I *Temnr. Dansen om evidensen*, nr. 3/06, *Unge Pædagoger*, s.14-26.
- Borgnakke; Hauberg Mortensen; Rasmussen og Salling Olesen (2006): "Evidens – hvad kan det bruges til?" I *ForskerForum* nr. 192/2006.
- Christensen, G. og Larsen, M.S. (2011): *Viden om input, proces og udbytte i grundskolen*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) Arts.
- Danmarks Pædagogiske Universitet, DPU (2006): *Forum for uddannelsesforskning og Clearinghouse. Konferencemateriale*, DPU, VTM, UVM.
- Elbro, C. og Rasmussen, J. (2004): *Bidrag til Country Background Report*. Videnskabsministeriet.
- Hansen, H.F og Rieper, O. (2010): "Evidensbevægelsens institutionalisering og arbejdsformer." I *Dansk Biblioteksforskning* årg. 6, nr. 2/3.
- Johannsen, C.G. (2010): "Kritik af evidensbevægelsen." I *Dansk Biblioteksforskning* årg. 6, nr. 2/3.
- Kommunernes Landsforening (2005): *Forskning, der kan bruges – nyorientering af den pædagogiske forskning*.
- MandagMorgen (2004): "Virker velfærden? - et debatoplæg om evidens og velfærd." *MandagMorgenEkspressen Tryk- og Kopi-center Aps*.
- Mikkelsen, H.E. (2006): "CVU'ernes rolle i uddannelsesforskningen. Hvilke krav stiller CVU'erne til universiteterne og til sig selv?" I *Temnr. Dansen om evidensen*, nr. 3/06, *Unge Pædagoger*.
- Nordenbo, S. m.fl. (2010): "Input, Process, and Learning in Primary and Lower Secondary Schools A Systematic Review Carried Out for The Nordic Indicator Workgroup (DNI)" *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) Arts*.
- OECD/CERI (2004): *National Review on Education, Rø-D: Examiners' report on Denmark, Paris*.
- Rambøll (2012): "Evaluering af heldagsskoler." *Rapport*.
- Rasmussen, P. (2006): *How not to Map Educational Research – Comment on the Empirical Basis of the OECD Review of Educational Rø-D in Denmark.* Working Papers on Learning, Department of Education, Learning and Philosophy, Aalborg University.
- Sundhedsstyrelsen (2013): *Hvad er evidens i forebyggelsen? 19. marts 2009, Opdateret 13. marts 2013* <http://sundhedsstyrelsen.dk/da/sundhed/planlaegning-og-beredskab/kommuner/evidens-og-metode/hvad-er-evidens>.
- Sundhedsstyrelsens råd vedr. Alternativ behandling, *Hvad er evidens?*, <http://www.srab.dk/forskning/hvad+er+evidens-c7->

Forskning som fundament

Som fagperson i vores velfærdssystem træffer man ofte beslutninger, som har afgørende betydning for borgernes hverdag og deres fremtid. Derfor er det vigtigt, at beslutningerne træffes på et fundament af solid viden, og i det fundament er forskning en af grundpillerne. Denne artikel gennemgår, hvordan forskning adskiller sig fra andre former for viden og kaster et nærmere blik på de forkætrede begreber evidens og effekt.

Vi bliver alle sammen dagligt bombarderet med viden fra alle mulige sider – fra tænketanke, aviser, interesseorganisationer og analyseinstitutter. "Undersøgelser viser..." kan dække over alt lige fra en meningsmåling, som journalistpraktikanten på avisen har lavet på 2 timer til et 5-årigt forskningsprojekt med omhyggeligt udvalgte stikprøver på 5000 personer, og et spørgeskema, som det har taget et forskerteam et år at udvikle.

Forskning adskiller sig fra andre vidensformer ved at have strenge krav til, hvad der er solide konklusioner og resultater. Der er krav til, hvornår en kvantitativ undersøgelse er statistisk gyldig, og til hvornår et kvalitativt studie af sygeplejerskers praksis eller af socialrådgiveres møde med klienterne er designet tilstrækkeligt videnskabeligt til, at man kan drage solide konklusioner. Forskerne er forpligtigede til at gå systematisk til værks, og de skal fremlægge deres

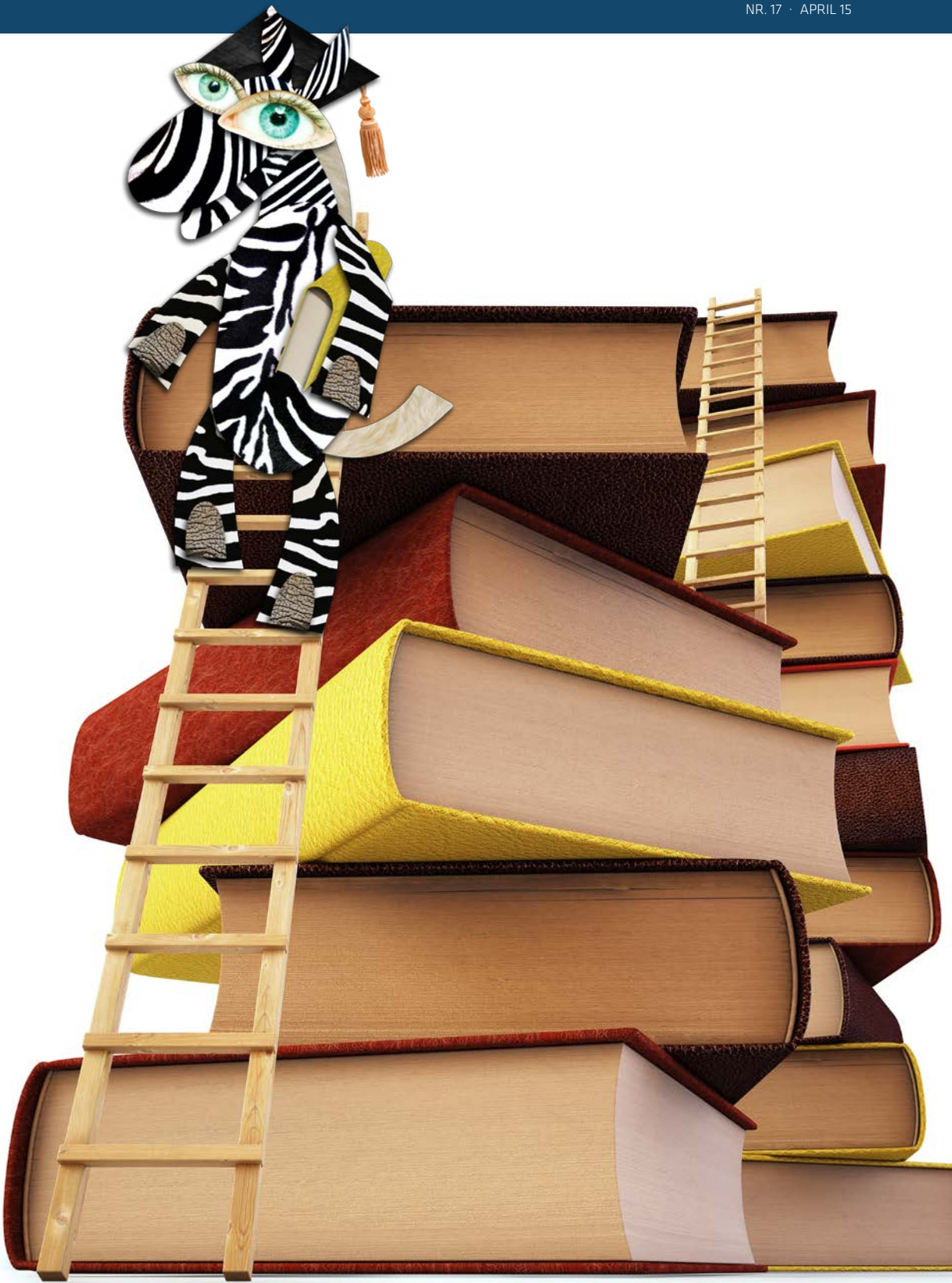
materiale på en klar og gennemskuelig måde, så andre forskere kan gennemskue og eventuelt gennemprøve de enkelte dele af undersøgelsen. Derudover skal alle konklusioner i en forskningsrapport understøttes af en anerkendt teori, som giver en acceptabel forklaring på, at tingene også hænger sammen på den måde, som forskeren hævder. Endelig er det en fast del af forskningsmæssig praksis, at andre forskere gennemlæser og kritiserer rapporter eller artikler, inden de bliver udgivet.

Evidens

De strenge krav skal sikre, at de resultater og konklusioner, forskerne præsenterer, er til at stole på. Men det betyder jo ikke, at man som praktiker bare kan hive en SFI-rapport ned fra hylden og finde løsningen på de komplekse problemstillinger, borgerne står over for. Forskningsresultater kræver ofte oversættelse og bearbejdning, hvis de for alvor skal berige den socialfaglige virkelighed – og det er ofte praktikerne og dennes organisation, der skal stå for denne bearbejdning. Og hvis praktikerne og deres organisationer systematisk arbejder med at supplere og udvikle egne erfaringer og fagligheder med viden fra den seneste forskning, bliver det muligt at opbygge et meget solidt fundament at træffe beslutninger på. Det er det, man kalder *evidensbaseret praksis*.

Evidens har i mere end ti år været et af de mest omdiskuterede begreber på social- og velfærdsområdet. På SFI definerer vi evidens som en omhyggelig, udtrykkelig og kritisk brug af den aktuelt bedste viden. Der er altså tale om et bredt begreb, som handler om den måde, man arbejder med viden på (og derfor er

mange – med rette – også begyndt at tale om ”vidensbasering” i stedet for ”evidensbasering”).

Det afgørende i definitionen er, at der ikke er tale om en bestemt type viden eller metode, men om den ”aktuelt bedste viden”. Det betyder, at hvis der ikke findes forskningsviden på et område, så må man basere sine beslutninger på fx egne undersøgelser eller erfaringer. Men *hvis* der findes forskning, så er man – hvis man vil arbejde evidensbaseret – forpligtiget på at inddrage den i sin praksis.

Et eksempel kan være, når man i arbejdet med meget traumatiserede flygtningefamilier ikke kan finde forskning i forhold til, hvilke metoder der virker bedst. Her må man selvfølgelig bruge den viden og erfaring, man har fra arbejdet med andre udsatte familier. Omvendt har forskningen klart peget på betydningen af relationen mellem børn og deres biologiske forældre, hvilket man som praktiker ifølge definitionen så er forpligtiget til at forholde sig til.

På SFI er vi ofte stødt på fagfolk, som sætter lighedstegn mellem *evidens* og *effektmåling*. Og begrebet evidens kom da også til Danmark samtidig med, at effektmålinger gled ind på den socialpolitiske dagsorden. Men som man kan se af den ovenstående definition, er evidens mest af alt en måde at tale om viden og håndtere viden på. Viden om effekter er en meget vigtig form for viden (hvilket vi vil komme ind på senere i denne artikel), men den kan på ingen måde stå alene, hvis man vil arbejde evidensbaseret. Der er brug for mange typer viden, som alle kan fungere som evidens (det vil sige: ”aktuelt bedste viden”).

Flere typer viden

Videns- eller evidensbasering af det sociale arbejde handler om behov for viden på flere forskellige niveauer. Grundlaget er for det første viden om *målgrupperne*: Hvem er de, hvad karakteriserer dem, hvad kan de, og hvad kan de ikke etc.? (fx om hjemløse: Hvor mange er der, hvor er de, hvordan er gruppen sammensat?). For det andet skal man have grundig viden om de *mekanismer*, der er på spil i målgruppens liv og verden omkring dem (hvilke mekanismer fører til hjemløshed, fx misbrug, psykisk sygdom, skilsmisse, arbejds-

løshed?). Og man skal vide noget om *sammenhænge* (hvordan er sammenhængen mellem fx hjemløshed og psykisk sygdom?).

Evidens om målgrupper, mekanismer og sammenhænge udgør det vidensfundament, som en evidensbaseret praksis skal stå på. Det er på den baggrund, at man som praktiker kan få et indblik i og analysere udfordringerne for de borgere, man står over for. Det er også denne type viden, som sætter en i stand til at formulere nogle mål for udviklingen i borgernes liv. Der skal forskellige typer af analyser til at besvare de forskellige spørgsmål, fx er kvalitative metoder ofte gode til at undersøge mekanismer, mens kvantitative metoder er gode til at undersøge sammenhænge.

Forskningen kan give svar på en række relevante spørgsmål, men kan kun bruges til vidensbasering, hvis den kobles med en dyb og konkret praksisviden. Forskningens grundvilkår er ofte at analysere på et overordnet og generelt niveau, mens praktikerne i mødet med den udsatte borger har brug for helt konkrete og specifikke svar. Den ”aktuelt bedste viden” er altså et samspil mellem forskningsviden og praksisviden, hvor den forskningsbaserede viden er omsat ved hjælp af dyb praksisviden. Hvordan, et sådant samspil finder sted i praksis, er noget, forskere og fagfolk stadig har brug for at blive meget bedre til.

Men som fagperson på velfærdsområdet skal man som regel gøre mere end blot at udrede og beskrive borgerne og deres udfordringer. Ofte skal man iværksætte en eller anden form for indsats, som skal hjælpe ham eller hende. Og det er først her, vi kommer til det andet store plus-ord på velfærdsområdet i de seneste ti år: Viden om *effekter*.

Effekter

Når man som eksempelvis socialrådgiver iværksætter en indsats for en borger, er det afgørende, at man kender til *effekten* af indsatsen. Med effekt mener vi, hvilken forskel indsatsen gør for borgeren, *i forhold til hvis man ikke havde gjort noget*. Den sidste del (”i forhold til...”) er afgørende. Det vil vi vende tilbage til om et øjeblik.

I første omgang vil vi lige opholde os ved, hvorfor det er så afgørende med viden om effekter. Viden om effekter er vigtig, for selv om man har et solidt vidensfundament om målgrupper, mekanismer og sammenhænge, så er der stadig mange ting, der kan gå anderledes, end man forestiller sig, når man iværksætter en indsats.

Én mulighed er, at man iværksætter en overflødig indsats. På samme måde som en almindelig forkølelse har det med at forsvinde, uanset om man går til lægen med den eller ej, så er der fx mange nye arbejdsløse, som finder et nyt job efter et stykke tid, uanset om de får en arbejdsmarkedsrettet indsats eller ej. Dermed ikke sagt, at man skal negligere arbejdsløshed, men mange kommer videre uden eller med kun en beskedent indsats.

I værste fald kan en indsats utilsigtet komme til at gøre mere skade end gavn. Det har fx været en anerkendt indsats i forhold til kriminelle unge at placere dem i et voksenfængsel for på den måde at skræmme dem fra yderligere kriminalitet. Effektundersøgelser har imidlertid vist, at sådan fungerer det ikke. Faktisk forlader de unge fængslet med en højere risiko for at begå yderligere kriminalitet, end hvis de ikke havde været i fængslet. Det viser sig, at de unge i stedet for at lade sig skræmme, ser de vokse kriminelle som rollemodeller.

Et andet eksempel på en indsats, der gør mere skade end gavn, finder vi inden for behandling af børn og unge med psykiske lidelser. Her har man i en række

tilfælde isoleret barnet fra forældrene ud fra en betragtning om, at forældrene har medvirket til lidelsen på grund af dårlig forældreevne. Men effektundersøgelser viser, at der er stor risiko for, at barnet faktisk bliver endnu dårligere. Relation mellem barn og forælder er utrolig betydningsfuld for barnet, næsten uanset forældreevnen.

Kontrolgrupper

Som nævnt tidligere definerer vi på SFI effekten af en indsats som den forskel, en indsats gør for borgeren, i forhold til hvis man ikke havde gjort noget. Det gør vi, fordi alle mennesker ændrer sig over tid, uanset om

de får en indsats eller ej. Som nævnt får arbejdsløse et arbejde helt af sig selv – heldigvis. Deres onkel kender nogen, der mangler en medarbejder, de får skrevet den helt rigtige ansøgning, eller de får hul igennem via sociale medier – eller hvad det nu kan være.

Det siger altså ikke noget om effekten af eksempelvis en aktiveringsindsats, at en del af deltagerne efter et år er kommet i arbejde. Det interessante er, om flere (eller færre) er kommet i arbejde, end hvis man ikke gjorde noget.

Hvis man vil måle en effekt af en social indsats, er man derfor nødt til at have to grupper at sammenligne – det vi kalder en indsatsgruppe og en kontrolgruppe. De to grupper skal statistisk set ligne hinanden (det kunne være fx langtidsledige mellem 20 og 30 år uden psykiske problemer). Indsatsgruppen får en indsats – fx et coachingforløb – mens kontrolgruppen får den behandling, man normalt ville give dem (fx almindelig aktivering). Når der er gået et stykke tid, kan man så sammenligne de to grupper og se, om der er kommet flere i job med den ene eller anden indsats. Hvis flere af de langtidsledige i indsatsgruppen, der har fået et coachingforløb, er kommet i arbejde, end de ledige i kontrolgruppen, så kan man sige, at indsatsen alt andet lige har haft en positiv effekt. Fordi de to grupper statistisk set ligner hinanden, er den eneste forskel på dem den indsats, de har fået.

Det kan være en svær øvelse at skabe to grupper, der statistisk set er ens. Men det er altså afgørende at have en indsatsgruppe og en kontrolgruppe, hvis man vil kunne sige noget om effekten. Der findes principielt to forskellige metoder til at analysere effekt. I lodtrækningsforsøget opdeler man borgere i indsatsgruppe og kontrolgruppe ved at fordele dem tilfældigt: Det forskere kalder randomisering. På denne måde sikrer man, at grupperne gennemsnitligt er ens og kun adskiller sig ved den indsats, de har fået, hvilket er en meget enkel og statistisk sikker metode, hvis den gennemføres som planlagt.

Men der er også andre statistiske metoder, som man i både større eller mindre skala kan bruge til at få en indikation af, om en indsats har en effekt. Det afgø-

rende for at sige noget om effekten er, at man på en eller anden måde kan sammenligne indsatsgruppen med en eller anden form for kontrolgruppe, det vil sige, at man i analysen tager højde for eventuelle systematiske forskelle mellem indsats- og kontrolgruppe, der kan påvirke effekten af indsatsen. Hvor lodtrækningsforsøget i princippet er meget enkelt, og i mindre skala kan udføres af alle, så kræver de statistiske metoder generelt et indgående kendskab til fx økonometri.

I forskningssammenhæng arbejder vi med en såkaldt *effektstige*, der lister de forskellige analytiske metoder efter, hvor gode de er til at sige noget om effekter. Den afgørende skillelinje ligger midt på stigen. Du kan læse mere om effektstigen på SFI's hjemmeside (www.sfi.dk/effekt).

Effekter og andre typer viden

Som nævnt i indledningen, stilles der store krav til den måde, forskere skaber deres viden på. Effektstigen er et eksempel på, hvordan forskere rangerer forskellige metoder, i forhold til hvad de kan sige om effekter af indsatser. Men sådan en rangering betyder ikke, at andre metoder ikke kan bruges til noget. Den sammenblanding af begreberne effekt og evidens, som vi ofte er stødt på blandt fagfolk, har til tider betydet, at nogle har givet udtryk for, at man kun kan arbejde evidensbaseret, hvis man laver lodtrækningsforsøg eller arbejder med de øvrige metoder over den blå linje på evidensstigen. Ovenstående skulle gerne illustrere, at det ikke er tilfældet.

Eksempelvis bruger såvel forskere som fagfolk før- og eftermålinger til at vurdere udviklingen blandt deltagerne i en given indsats. Det er altid rigtig fornuftigt at lave den type målinger, som indikerer retning på borgernes progression. Effektstigen påpeger blot, at før- og eftermålinger ikke kan sige noget om effekten af en indsats.

På samme måde findes der en lang række andre metoder, som kan sige noget om fx målgruppers sammensætning eller mekanismer i sociale problemstillinger. De er ikke relevante i en effektsammenhæng, og findes derfor ikke på effektstigen. Men som vi

understregede tidligere, så er disse metoder også vigtige, hvis man vil arbejde evidens- eller vidensbaseret.

Forskere går meget op i metoder, og deres til tider langhårede diskussioner af metodernes kvalitet er som regel ikke rasende interessante for omverdenen. Men i en verden, hvor det vrirler med tal og statistikker og "forskningen viser", er det vigtigt at håndhæve en streng disciplin, hvad angår en vurdering af kvaliteten af den viden, man står overfor. Hvis man vil arbejde evidensbaseret (eller "vidensbaseret", hvis man foretrækker det udtryk), så er der ingen vej udenom. Det kræver, alle fagfolk har en professionel analytisk tilgang til deres egen praksis. At socialarbejderen, sygeplejersken og pædagogen interesserer sig dybt for, hvordan deres arbejde virker, og drøfter det med kolleger på et professionelt og veldokumenteret grundlag.

Men det kræver også, at vi forskere kommer ud i praksis og åbner op for, hvordan vores mere generelle vidensproduktion kan omsættes i en konkret faglig hverdag. Samspillet mellem forskning og praksis er en af de største udfordringer i forhold til at skabe et mere solidt grundlag for det velfærdspolitiske arbejde i Danmark.

Effektstige

Systematiske
forskningsoversigter

Lodtræknings-
forsøg

Andre design med
kontrolgruppe

Andre design uden
kontrolgruppe

Før- og efter-
målinger

Eftermålinger

Møntkast

Evidensbaserede metoder

og pædagogisk hverdag i daginstitutioner

Tina Nedergaard var undervisningsminister i en periode under den tidligere VK-regering. I februar 2011 blev hun af fagbladet Ingeniøren spurgt om, hvordan regeringen ville styrke danske skoleelevers matematikfærdigheder. Ministeren mente, at svaret var evidensbaseret undervisning. Regeringen havde sat gang i "folkeskolens rejsehold", som skulle gennemføre et omfattende serviceeftersyn med henblik på at styrke fagligheden i skolen. Det henviste ministeren til: "I foråret lavede vi en undersøgelse af Canada, Finland og Singapore, som jo virkelig har gode resultater. De har alle evidensbaseret undervisning. Læreren ved rigtig meget om, hvilken undervisning, der virker" (Jensen 2011).

Ministerens udtalelse viser, at evidensbegrebet havde fået politisk og forvaltningsmæssig medvind i Danmark (Hansen og Rieper 2006). Det har det stadig, og derfor er det relevant at spørge, hvad der sker, når man forsøger at indføre evidensbaseret praksis på et område. Det handler denne artikel om. Vi ser på anvendelsen af såkaldt evidensbaserede metoder inden for pædagogisk praksis i daginstitutioner, og hvordan disse metoder præger den pædagogiske hverdag.

Det engelske ord "evidens" kan oversættes til en række danske ord, herunder både "bevis" og "vidnesbyrd". Nuanceforskellen mellem disse to forskellige oversættelser illustrerer en af de uklarheder, der kendetegner debatten om evidens, nemlig hvilken sandhedsværdi eller vægt begrebet tillægges – om evidens betyder et håndfast bevis på, at noget virker, eller at evidens mere bredt forstået betyder den bedste, tilgængelige viden (Krogstrup 2011).

Ideen om evidensbaseret undervisning er led i en bredere bevægelse mod evidensbaseret praksis, som har stået stærkt de seneste 10-15 år. Det startede inden for sundhedsområdet med evidensbaseret medicin, men er blevet taget op inden for flere andre områder, herunder socialpolitik og uddannelse. I historisk perspektiv kan evidensbaseret praksis ses som et forsøg på at genoptage det projekt, som den første generation af evalueringsforskere lancerede i 1970'erne, nemlig at bruge videnskabelige undersøgelsesmetoder til at evaluere praksis og dermed etablere et holdbart og objektivt grundlag for beslutninger om, hvordan praksis skal videreføres (Albæk 1988). Inden for evalueringsforskningen blev denne tilgang dog senere kritiseret og udviklet på forskellige måder (Krogstrup 2006).

Pædagogisk praksis i daginstitutioner er et af de områder, hvor evidensbaseret praksis debatteres og for-

søges udbredt. Det sker først og fremmest gennem anvendelse af metoder, som foreskriver bestemte former for systematisk praksis, og hvis virkning hævdes at være dokumenteret. Anvendelsen af sådanne metoder formidles ofte af officielle instanser på ministerielt og kommunalt niveau. Denne artikel bygger på resultater fra et forskningsprojekt gennemført i samarbejde mellem VIA UC og Aalborg Universitet og med støtte fra BUPLs forskningsfond¹⁾. I projektet undersøgte vi indførelsen af evidensbaserede metoder i danske daginstitutioner med fokus på Midt- og Vestjylland. Det skete dels gennem en kortlægning af arbejdet med denne tilgang i tre jyske kommuner (Buus m.fl. 2012a), og dels gennem undersøgelse af, hvordan evidensbaserede metoder prægede de pædagogiske praksisformer og forståelser i udvalgte daginstitutioner inden for de tre kommuner (Buus m.fl. 2012b). Undersøgelserne blev gennemført i 2010 og 2011.

Udbredelsen af evidensbaserede metoder

I de tre undersøgte kommuner blev lederne af daginstitutioner bedt om at udfylde et spørgeskema om evidensbaseret pædagogik i deres institutioner. Lidt under en femtedel (16 pct.) svarede, at de arbejdede eller havde arbejdet systematisk med evidensbaseret pædagogik, lidt færre (15 pct.) svarede, at de ikke arbejdede med evidensbaserede metoder og heller ikke havde planer om det. Størstedelen af lederne svarede enten, at de forventede at gå i gang med evidensbaserede metoder på et senere tidspunkt (26 pct.) eller at de lod sig inspirere af det evidensbaserede, men ikke brugte et egentligt program (43 pct.) (Buus m.fl. 2012a, s. 10).

Kommunerne arbejdede i vidt omfang med den samme række evidensbaserede metoder, herunder metoderne PALS, LP og De Utrolige År. Det kendetegner flere af disse metoder, at de har fokus på adfærdregulering, dels i forhold til børn med adfærdsvanskeligheder eller begyndende adfærdsvanske-

ligheder, dels i forhold til alle børn. Metoderne beskriver bestemte procedurer for socialt samvær og er kendetegnet ved at give mange konkrete anvisninger på, hvordan pædagogen skal handle i samspil med børnene. Arbejdet med nogle af disse metoder i SFO/fritidshjem, men også i børnehaver og integrerede institutioner skyldte, at metoderne var implementeret i nogle af områdets folkeskoler.

Langt størstedelen af lederne sagde som nævnt, at deres dagtilbud arbejdede med evidensbaserede metoder eller forventer at gå i gang med det. Dette billede stemte med udmeldinger fra forvaltningerne i de tre kommuner, som vi indhentede via interviews og officielle dokumenter; forvaltningernes medarbejdere på området betragtede alle evidens som et væsentligt og værdifuldt begreb at arbejde med på daginstitutionsområdet (Buus m.fl. 2011, s. 44 f.). De gav udtryk for, at flere institutioner fremover skulle inddrages i dette, og arbejdet med metoden eller metoderne skulle udvikles og systematiseres. Forvaltningsniveauet italesatte de evidensbaserede metoder som værdifulde for forvaltning, for praktikere og brugere, idet alle niveauer deler ønsket om, at de pædagogiske institutioner leverer en pædagogik, der virker.

På forvaltningsniveauet blev arbejdet med evidensbaserede metoder fremstillet som en tiltrængt effektivisering og modernisering af den pædagogiske praksis. Vi mødte en forestilling om, at de evidensbaserede metoder erstatter en tilfældig prøvensigfrem, som har kendetegnet den pædagogiske praksis førhen. I alle tre kommuner fortalte personer i forvaltningerne, at arbejdet med metoderne kræver, at gamle antagelser og vaner i den pædagogiske praksis erstattes af nye, og at metoderne kræver en faglig omstilling af pædagogerne.

Disse forestillinger stemte delvist overens med ledernes opfattelser af de evidensbaserede metoder. Flertallet af lederne så mange fordele ved arbejdet og pegede blandt andet på, at brugen af metoderne skaber refleksion og diskussion i personalegruppen. En del ledere gav dog også udtryk for, at arbejdet har ulemper som for eksempel en øget politisk styring, der kan begrænse kreative løsninger. Over halvdelen

¹⁾ Forskergruppen bestod af Anne Mette Buus, Trine Holck Grundhl, Stine del Pin Hamilton og Ulla Nørtoft Thomsen (VIA UC) samt Palle Rasmussen og Merete Wiberg (Aalborg Universitet).

af lederne pegede også på øget papirarbejde som en ulempe (Buus m.fl. 2012a, s. 15 f.).

Evidensbegrebet er som udgangspunkt ikke entydigt og fremstilles heller ikke sådan af de tre kommuner. Evidensbegrebet bruges i alle tre kommuner både som et udtryk for en universel, gyldig viden og en mere kontekstuel, lokal viden. Evidens bruges på forvaltningsniveauet til at udtrykke, at der foreligger en videnskabelig viden om, at bestemte tiltag har en bestemt effekt – men i alle kommuner understreges metodernes værdi også med henvisning til egen erfaringer.

Lederne delte generelt opfattelsen af, at metoderne ikke gør det alene. Over 80 pct. erklærede sig således helt eller delvist enige i, at evidensbaseret pædagogik kan være en god faglig støtte, men at pædagogens egen dømmekraft altid skal være styrende. Der var også et flertal blandt lederne, der var enige i, at man som pædagog ikke skal lade sig styre af et program, når man arbejder med en evidensbaseret metode – men lade metoden fungere som inspiration. Lidt over en tredjedel mente på den anden side, at evidensbaserede programmer bør følges fuldt ud for at være effektive.

De tre undersøgte kommuner havde selv taget initiativet til at arbejde evidensbaseret, men beskrev det som en beslutning, der hang fint sammen med "den vej vinden blæser". Beslutningen om at arbejde med evidensbaserede metoder kan således kobles til ændrede offentlige styringsrationaler, kommunal- og kvalitetsreformer. To af kommunerne, Ikast-Brande og Herning, indgik i et mange-årigt samarbejde med en yderligere kommune og Servicestyrelsen/Socialstyrelsen med det formål at udvikle arbejdet med evidens indenfor børn- og ungeområdet.

Vores undersøgelse peger således på, at evidensbegrebet er blevet etableret som et centralt begreb inden for daginstitutionsområdet. Men vi blev præsenteret for forskellige forståelser af, hvad evidensbegrebet dækker, og hvad arbejdet med evidens indebærer. Fælles for forvaltningsniveauet i de tre kommuner var dog en entydig optimistisk tro på, at arbejdet vil være kvalificerende for den pædagogiske praksis.

Evidensbaserede metoder i den pædagogiske praksis

Vi prøvede også at undersøge, hvordan bestemte evidensbaserede metoder i seks udvalgte institutioner havde indflydelse på det pædagogiske personales anvendelse af viden og dømmekraft i den pædagogiske praksis (Buus m.fl. 2012b). Det var en kompliceret opgave. I tilrettelæggelsen af undersøgelserne lod vi os inspirere af den såkaldte Sophos-metode, som er udviklet i forbindelse med komparative undersøgelser af pædagogisk og social praksis i forskellige europæiske lande (Jensen og Hansen 2004, kap. 2 og 3). "Sophos" er en forkortelse af "Second Order Phenomenological Observation Scheme". At der er tale om observation af anden orden betyder, at man observerer personer, som observerer pædagogisk praksis. Vi anvendte dog en forenklet udgave af metoden. I hver institution gennemførte vi observationer og samtaler i 1-2 dage og optog samtidig forskellige situationer på video. Bagefter gennemså vi en sammenredigeret "film" med uddrag af optagelser sammen med pædagoger fra den pågældende institution og diskuterede med dem, hvorfor de handlede, som de gjorde og hvilke former for viden, der lå til grund for deres handlinger. Pædagogerne fortalte eksempelvis, at de anvendte en bestemt metode, at de trak på deres viden fra deres uddannelse eller efteruddannelse, at de anvendte deres erfaring i forhold til et enkelt barn eller mere generelt, at de gjorde, hvad der følte rigtigt i forhold til deres værdier. Vores analyser bygger således på pædagogernes udsagn om, hvordan de arbejder med forskellige vidensformer, samt på vores observationer.

Analyserne omfattede tre evidensbaserede metoder og for hver metode to institutioner, hvor metoden blev anvendt. Metoderne var PALS og De Utrolige År, som vi har nævnt ovenfor, samt ECERS, som er en metode til at evaluere den pædagogiske praksis ud fra nogle fastlagte parametre for et godt læringsmiljø. Vi har valgt at illustrere variationerne i arbejdet med metoder ved at beskrive arbejdet med metoden PALS i to forskellige institutioner (Buus m.fl. 2012b, s. 38-56).

PALS, som står for positiv adfærd i læring og samspil, implementeres i Danmark med støtte af den statslige

organisation Servicestyrelsen/Socialstyrelsen. Metoden anvendes i Danmark primært i skoler og tilhørende SFO'er. PALS er inspireret af en amerikansk metode, men er udviklet ved det norske forsknings- og udviklingscenter "Atferdssenteret". Metoden beskrives via fire hoveddele, nemlig 1) en systemdel, der omhandler den samlede kultur i den pædagogiske institution; 2) en praksisdel som omhandler den praktiske udførelse; 3) en datadel som omhandler indhentning af information og kortlægning af problemadfærd samt 4) en resultatdel, der sammenfatter de foregående tre dele med henblik på fortsat udvikling og evaluering.

PALS må overordnet beskrives som en behavioristisk inspireret metode, hvor vægten er lagt på indøvning af sociale kompetencer ved brug af en række redskaber med lokale varianter, som tydeliggør konsekvenserne af børnenes handlinger. Det ses som vigtigt, at personalet i fællesskab arbejder efter fælles værdier og regler. Således giver metoden personalet en række bestemte procedurer og sætninger, der anvendes i forbindelse med f.eks. løsning af konflikter og til påskønnelse af hensigtsmæssig adfærd. Der er vægt på det positive, hvorved forstås, at det handler om at foreskrive det rigtige frem for at straffe. Ros er således en væsentlig ingrediens i metoden, ligesom belønninger i form af "godt gået" kort eller armbånd, der tildeles børn, der handler som anvist, og i store mængder kan veksles til en belønning for alle børn – eksempelvis en fisketur eller popcorn til eftermiddagsmadden. Adfærd der vurderes som uhensigtsmæssig kan sanktioneres med timeout og noteres i en "hændelsesrapport".

Den ene af de to institutioner var en SFO på en skole, hvor man i nogle år har været i gang med at implementere PALS. Af vores observationer, videooptagelserne og gruppeinterviewet fremgik det, at PALS spillede en stor rolle i institutionen og at der var stor opbakning omkring indførelse af metoden. Der blev anvendt mange af PALS-redskaberne, og PALS indgik som et tydeligt element i alle vores optagelser af børn og personale i interaktion. Informanterne omtalte PALS som en "drejebog" og "en grundopskrift". Denne forståelse af PALS, som noget der i høj grad foreskriver pædagogernes ageren, blev understøt-

tet af pædagogernes udsagn om, at især PALS var udgangspunktet for deres handlinger. Adspurgt om, hvor meget PALS betyder for praksis, fortalte en pædagog således: "Altså hvis jeg sådan selv skal sige det i procenter, så tror jeg faktisk, at jeg... jeg synes selv, at jeg arbejder hen imod 60-70%. Ja, og jeg er meget glad for det, fordi det er aftalt spil. Alle ved, at det er sådan, vi skal gøre. Det er blevet meget nemmere i forhold til det. Altså som du også siger Y, altså førhen, så var det mere sådan, hvem man var, nu er det mere sådan, at vi har aftalt noget" (Buus m.fl. 2012b, s. 41).

Personalet gav udtryk for, at de oplevede, at metoden bidrog positivt til deres opgaveløsning og deres arbejdsglæde. De bakkede således loyalt op om metoden og var ganske optagede af at følge metodens forskrifter. Personalet i institutionen kombinerede evidensbaseret viden med viden fra uddannelse og egne erfaringer. En enkelt pædagog henviste til behaviorismen, hvilket siger noget om, at det var denne tænkning pædagogerne primært så som den teoretiske baggrund for PALS. Det var også tydeligt i den måde, som de tilsyneladende praktiserede PALS på – nemlig ved belønning og straf, herunder såvel positiv som negativ forstærkning. Pædagogerne anvendte en type af dømmekraft, hvor de dels reflekterede over, om de anvendte metoden korrekt, og i langt mindre grad reflekterede over metoden selv. I institutionen så vi, at personalet var optaget af at formidle og håndhæve sociale spilleregler. Personalet gav også udtryk for, at de så dette som en stor del af deres arbejde. PALS-metoden matchede således personalet forståelse af deres opgave

Den anden institution var en SFO på en skole, hvor man i cirka 1½ år har været i gang med at implementere PALS. Af vores observationer, videooptagelserne og gruppeinterviewet fremgik det, at PALS indgår i institutions hverdag som et element i nogle situationer, men bestemt ikke alle. Det var især, når personalet interagerede med børn, der havde konflikter med hinanden, eller børn med særlige behov, vi så metoden anvendt. Når personalet indgik i leg, bevægelse som boldspil og værkstedsaktiviteter som syning og træarbejde, havde børn og voksne fokus på aktiviteten og her så vi ikke brug af PALS artefakter eller procedurer.

Personalet tillagde metoden positiv værdi på samme niveau som viden fra deres uddannelse og efteruddannelse og deres erfaringer med specifikke børn eller fra pædagogisk arbejde mere generelt. Personalet fremhævede det som positivt, at arbejdet med metoden havde givet et fælles sprog og givet anledning til refleksioner i personalegruppen *"Vi har fået reflekteret over vores praksis i forhold til PALS, og der er nogle ting, hvor vi tænker: 'Ah, det her er lidt for mærkeligt. F.eks. det her med at give de der opmuntringsting, ikk'? Vi synes det er underligt, og det er det, der fylder, det er det, vi snakker meget om. Fordi det på en eller anden måde virker skævt. Men jeg synes, at mange af de ting, der er i PALS, de er sådan en forstærkning af ting, som vi egentligt i forvejen syntes var rigtige. Og så synes jeg også, det handler om, at det jo ikke er sådan, at vi har lagt hele vores praksis om, fordi vi er blevet PALS. PALS er blevet sådan et værktøj, vi har lagt oveni den praksis, vi har* (Buus m.fl. 2012b, s. 48).

Personalet fremhævede, at når de brugte metoden i nogle situationer, var det især fordi, de oplevede, at metoden havde positiv effekt.

Konsekvenser af evidensbasering

Undersøgelsen omfattede som nævnt tre evidensbaserede metoder, hver af dem anvendt i to institutioner. Af de tre metoder var de to udførligt beskrevne metoder til udvikling og træning af børns sociale adfærd og kompetencer; den tredje var et redskab til beskrivelse og vurdering af læringsmiljøet. Hvad kan vi på baggrund af analyserne af det indsamlede materiale om pædagogiske forståelser, metoder og praksis i de seks institutioner sige om konsekvenserne af indførelsen af evidensbaserede tilgange og metoder?

Der er givetvis individuelle forskelle på pædagogers praksis og refleksion. Men i vores analyser har det vist sig vanskeligt at isolere de enkelte pædagogers vidensgrundlag. Det vidensgrundlag, pædagogerne henviser til, er i høj grad baseret på en kultur i institutionen. Den måde, hvorpå evidensmetoder kommer i spil, ser således ud til at være institutionsbestemt snarere end individbestemt.

For hver af de undersøgte tre metoder var der betydelige forskelle mellem de to undersøgte institutioner. Som det fremgår af beskrivelsen af PALS i de to institutioner, så vi stor variation i, hvordan institutionerne arbejdede med metoderne; fra en høj grad af direkte anvendelse til en langt mere selektiv brug af metoden.

Et afgørende element i pædagogisk arbejde er forståelsen af *den pædagogiske opgave*; formålet med den pædagogiske indsats. Havde indførelsen af evidensbaserede tilgange og metoder betydning for medarbejderne opfattede af dette? De fleste pædagogiske teorier er enige om, at pædagogisk arbejde indebærer at afveje indsiget i børns situation, mål for børnenes udvikling og midler til at fremme disse mål. I nogle af institutionerne så vi tendens til, at en bestemt evidensbaseret metode blev overtaget og søgt praktiseret som en "pakkeløsning". Metoden gav personalet et velbeskrevet bud på sammenhænge mellem mål og midler, og dermed blev den pædagogiske opgave dels at vurdere den evidensbaserede metodes relevans i forskellige sammenhæng og dels at praktisere metoden loyalt og omhyggeligt. Det blev forstået som viden, der virker, både fordi det var underbygget af forskning, men også fordi pædagogernes egen erfaring bekræftede det. Derfor var det vigtigt at være tro mod principperne. Selve kendskabet til og udførelsen af den evidensbaserede metode blev altså en central del af den pædagogiske opgave. I institutioner, hvor den evidensbaserede metode mere blev brugt som inspiration eller hvor man selektivt anvendte forskellige elementer, skete der ikke denne sammensmeltning af metode og mål.

Det har været diskuteret, om indførelsen af evidensbaserede tilgange og metoder betyder, at det pædagogiske personale mister *autonomi og metodefrihed* og begrænses i udøvelsen af egen *dømmekraft*. Ingen af pædagogerne i de undersøgte institutioner mente, at det er tilfældet. Uanset om de søgte at praktisere en bestemt evidensbaseret metode loyalt, eller de brugte den mere åbent som inspiration eller ressource, fandt de, at de havde autonomi og udøvede dømmekraft. For de pædagoger, som søgte at praktisere en metode loyalt, lå autonomien i, at de fulgte metoden, fordi de støttede den, stolede på den og fandt

den god for børnene og det pædagogiske arbejde. Dømmekraften blev så et spørgsmål om at reflektere over, hvorvidt de anvendte metoden korrekt og i relevante situationer. For de pædagoger, som brugte en evidensbaseret metode mere selektivt, blev dømmekraftens virkefelt mere omfattende og kom også til at omfatte vurderinger af selve metodens indhold, værdier og redskaber. Metoden anvendtes her med løbende kritisk vurdering og med tilpasning til børnene, pædagogerne, situationen og institutionen. I nogle tilfælde fungerede den evidensbaserede tilgang for pædagogerne som bekræftelse af en praksis, der allerede forekom samt som mulighed for en systematik, der kunne være betydningsfuld i forhold til dokumentation af kvalitet over for blandt andet forældre.

Spørgsmålet var så, om det faktisk var sådan, at pædagogerne kunne vælge en evidensbaseret metode fra, hvis den var blevet indført gennem decentrale eller centrale ledelsesbeslutninger. Meget kunne tale for, at det ikke altid var tilfældet. Men i de institutioner, der søgte at praktisere evidensbaserede metoder loyalt, er vi ikke stødt på ønsker om at vælge metoderne fra.

Viden, evidens og professionalismisme

I klassiske, sociologiske forståelser af professioner tilkendes vidensgrundlaget en central rolle. En bestemt type videregående uddannelse har været betragtet som et afgørende kriterium for tilhørsforhold til en profession (Rasmussen 2004). Det er derfor, opgradering af grunduddannelsen har været en professionaliseringsstrategi for mange faggrupper. Uddannelse giver adgang til specialiseret viden, der foreligger inden for områder, som er relevante for professionen, men uddannelse udruster også den enkelte professionelle med de intellektuelle færdigheder, som er nødvendige for at fortolke og bruge denne viden.

Indførelse af evidensbaserede metoder kan være attraktivt for professionsgrupper, fordi det ligger på linje med den vægt, som professionsforståelsen tilkender vidensgrundlaget, og fordi det fremstår som en vej til at forene systematisk viden med praktisk anvendelighed. Blandt de institutionsledere, som deltog i projektets spørgeskemaundersøgelse, var der stor

opbakning til ideen om, at evidensbaserede metoder styrker pædagogers professionalismisme. Der var dog et mindretal, som fandt, at det svækkede den professionelle dømmekraft.

Men ideen om evidensbaseret praksis trækker principielt forståelsen af "at vide" i en anden retning end den klassiske forståelse. At vide bliver mindre et spørgsmål om at udvikle en fagligt begrundet dømmekraft og mere et spørgsmål om at få adgang til foreliggende anerkendt viden om, hvad der virker i professionel praksis. Denne tendens kunne vi også iagttage i undersøgelsen.

Pædagoger i flere af institutionerne fremhævede, at den evidensbaserede tilgang havde tilført deres arbejde en højere grad af professionalismisme. I kraft af redskaber, retningslinjer og vurderingskriterier blev deres pædagogiske praksis mere tydelig og begrundet og både for dem selv, børnene og forældrene. Professionalisme i denne forstand er nok i mange tilfælde det, som forvaltningerne har efterlyst hos pædagoger og institutioner, og i nogle institutioner kan det givetvis styrke kvaliteten i det pædagogiske arbejde. Ser man imidlertid professionalismisme som kompetence til løbende at vurdere og revurdere forholdet mellem børn, pædagoger, institution og situation og drage konsekvenser af vurderingerne, må man vurdere, at stærk tillid til en bestemt evidensbaseret metode som "pakkeløsning" er udtryk for en begrænset professionalismisme.

I de institutioner, som brugte evidensbaserede metoder mere selektivt og med en højere grad af kritisk refleksion, kunne metoderne understøtte en mere udviklet form for professionalismisme. For eksempel kunne pædagoger bruge elementer fra en evidensbaseret metode til at håndtere deres egne følelsesmæssige reaktioner. I denne form for professionalismisme kan evidensbaserede metoder levere input til en praksis og refleksion, der både bygger på personlig og professionel erfaring og på faglig viden fra forskellige kilder.

Litteratur

Albæk, E. (1988): *Fra sandhed til information. Evalueringsforskning i USA – før og nu.* København: Akademisk Forlag.

Buus, A.M.; Hamilton, S.D.P.; Rasmussen, P.; Thomsen, U.N. og Wiberg, M. (2011): *Når evidens møder den pædagogiske hverdag. Foreløbig arbejdsrapport.* VIA UC og Aalborg Universitet.

Buus, A.M.; Grundahl, T.H.; Hamilton, S.D.P.; Rasmussen, P.; Thomsen, U.N. og Wiberg, M. (2012a): *Når evidens møder den pædagogiske hverdag. 2. arbejdsrapport.*

En kortlægning af arbejdet med evidensbaserede metoder i daginstitutioner i tre kommuner. VIA UC og Aalborg Universitet.

Buus, A.M.; Grundahl, T.H.; Hamilton, S.D.P.; Rasmussen, P.; Thomsen, U.N. og Wiberg, M. (2012b): *Brug af evidensbaserede metoder i seks pædagogiske institutioner.* VIA UC og Aalborg Universitet.

Eraut, M. (2009): *Transfer of Knowledge Between Education and Workplace Settings.* I Daniels, Lauder and Porter (eds.): *Knowledge, Values and Educational Policy – A Critical Perspective,* London: Routledge.

Hansen, H.F. og Rieper, O. (2006): *Evidensbevægelsen: Hvorfor, hvordan og med hvilke konsekvenser? Unge Pædagoger nr. 3, 2006.*

Jensen, J. J. og Hansen, H. K. (2004): *A Study of Understandings in Care and Pedagogical Practice: Experiences Using the Sophos Model in Cross National Studies – Consolidated Report.* London: Institute of Education.

Jensen, M.B. (2011): *Undervisningsministeren: Vi skal have evidensbaseret undervisning.* Ingeniøren, februar 2011.

Krogstrup, H.K. (2011): *Kampen om evidensen.* København: Gyldendal Akademisk.

Rasmussen, P. (2004): *Professionsprojekt og vidensudvikling.* I Hjort, K. (red.): *De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser.* Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Læring fra en evaluering af Vidensportalen

- fra forskningsbaseret viden
til praktisk handlen?

I de senere år har der været stigende fokus på at anvende forskningsbaseret viden og evidensbaserede politikker i det sociale arbejde med henblik på at gøre det sociale arbejde mere effektivt. En del af denne proces har været lanceringen af vidensportaler til at formidle viden fra forskning og ny praksis. I denne artikel ser vi på, hvordan en evaluering af en vidensportal om udsatte børn og unge kan hjælpe os med at forstå de vigtigste udfordringer, vi står over for på dette område. Artiklen slutter med at anføre, at vidensportaler kan bidrage til at understøtte anvendelsen af viden i praksis – også kaldet "viden-til-handling-processer" – men at det er væsentligt at integrere disse portaler i en bredere strategi til udbredelse og skabelse af viden.

Indledning

I løbet af de seneste år har der været et stigende fokus på, hvordan man kan styrke anvendelsen af samfundsvidenskabelig forskning til at lægge et fundament for mere effektive og evidensbaserede socialpolitikker (Pawson m.fl. 2003; Nutley m.fl. 2007; Prewitt m.fl. 2012). Dette har skabt et behov for at styrke vidensudvekslingen mellem forskning og det sociale arbejde.

Som et resultat af dette har man i den offentlige sektor i stigende grad indført og udviklet web-baserede vidensportaler i et forsøg på at gøre den aktuelt bedste viden forståelig og tilgængelig for professionelle inden for en række serviceområder. Disse områder har omfattet kriminologi, sundhed, social service, uddannelse og beskæftigelse. I denne artikel vil vi se på erfaringerne fra et særligt område: udsatte børn og unge.

Det centrale spørgsmål i artiklen er, hvordan vidensportaler kan hjælpe os med at gøre det sociale arbejde mere vidensbaseret og effektivt. En anden måde at udtrykke dette på er: Hvordan kan vidensportaler understøtte processen med at omsætte forskningsbaseret viden til praktisk handling?

"Viden-til-handling-processer" forstås her som de processer, der fører til, at samfundsvidenskabelig viden anvendes i den politiske beslutningsproces og levering af offentlige tjenester (Nutley m.fl. 2007; Davies og Powell 2012). Forståelsen af disse processer har ændret sig over tid: Første "generation" af modeller ser viden-til-handling-processer som rationelle lineære processer for overdragelse af viden: Viden betragtes som en form for vare, der skal leveres på en effektiv måde fra forskning til praksis. Anden generation modeller sætter fokus på, at interaktion og udveksling er en integreret del af viden-til-handling processer. Hvorvidt viden bliver anvendt, handler ikke kun om, hvorvidt det er "pakket rigtigt ind", men er i høj grad et spørgsmål om spillet mellem forskningsproducenter, "vidensmæglere" og brugere af viden. Vidensportaler ses i denne forståelse som platforme for dialog snarere end et slutprodukt (Ward m.fl. 2009). Det er de sociale, organisatoriske og systemiske sammenhænge mellem forskning og praksis, som her ses som afgørende for anvendelsen af viden i praksis (Nutley m.fl. 2007; Nutley 2012; Davies 2014).

I første del af artiklen vil vi fremlægge de vigtigste resultater fra en evaluering af Vidensportalen, en dansk vidensportal om udsatte børn og unge drevet af Socialstyrelsen (<http://vidensportal.dk/>)¹⁾. Formålet med Vidensportalen er at udbrede den bedst tilgængelige viden på en sådan måde, at denne viden kan bruges af professionelle inden for området. Samtidig sigter Vidensportalen mod at være et knudepunkt for systematisk vidensarbejde ved at give et overblik over aktuelt bedste viden på området og identificere huller i vores viden.

Evalueringen har været tilrettelagt som en form for virkningsevaluering (Dahler-Larsen og Krogstrup 2004). Hermed menes, at evalueringen har testet og søgt at udvikle programteorien bag Vidensportalen, altså de grundlæggende forestillinger om hvordan Vidensportalen kan opnå sit mål om at omsætte den aktuelt bedste viden på området til praktisk handling.

I artiklens anden del vil vi analysere, hvordan Socialstyrelsen har anvendt evalueringens resultater i udviklingen af Vidensportalen.

Evalueringsslitteraturen skelner mellem en direkte anvendelse af evalueringens resultater og en bredere effekt af evalueringer (Weiss 1982; Weiss 1998). Man kan tale om et kontinuum af brug af evaluering: Fra en direkte (tilsigtet eller instrumentel) anvendelse af evalueringens resultater til en mere generel "oplysning" (enlightenment) af den politiske beslutningsproces, hvor det antages at viden, begreber og idéer fra evaluering spredes langsomt og gradvist inden for forskellige faglige felter, policy-felter og organisatoriske felter (Weiss 1982, s. 623; Henry og Mark 2003). Evalueringen havde læring og udvikling som primært formål, og i artiklen vil vi derfor først og fremmest fokusere på og diskutere den direkte anvendelse af evalueringens resultater.

Afslutningsvis fremhæves de vigtigste læringspunkter i forhold til at bruge web-baserede vidensportaler som platform for at formidle den bedste, tilgængelige viden om socialt arbejde og bringe denne viden til handling.

Resultater fra evalueringen af Vidensportalen

Formålet med evalueringen var at vurdere det faglige indhold på portalen og vurdere om portalen var rettet mod den relevante målgruppe. Den første del af evalueringen fokuserede derfor på indholdet af portalen og de forudsætninger, der lå til grund for dette, mens den anden del af evalueringen fokuserede på anvendeligheden af portalen set fra brugerens synspunkt.

Evaluering af Vidensportals indhold

Analysen af indholdet på Vidensportalen var baseret på tre hovedkilder: interne dokumenter, dybdegående

¹⁾ Evalueringen blev brugt internt af Socialstyrelsen til strategisk at udvikle Vidensportalen og er ikke offentligt publiceret.

interviews og en grundig analyse af et udvalgt tema på portalen.

Analysen af interne dokumenter var baseret på dokumenter (håndbøger med videre), der blev anvendt af Socialstyrelsen til at strukturere litteratursøgningsprocessen, processen med at vælge den mest relevante litteratur, og processen med at formidle viden på portalen. De dybdegående interviews blev udført med henblik på yderligere at tydeliggøre processen omkring udvælgelse, evaluering og formidling af viden på portalen. Endelig blev der også gennemført en dybdegående analyse af et bestemt tema på portalen med fokus på de konkrete valg i processen med at identificere og formidle den viden, som indgår i portalen.

På baggrund af evalueringen kunne det konkluderes, at det overordnede mål for Vidensportalen – at finde og klart at kommunikere den bedste, tilgængelige viden om udsatte børn og unge – ikke var blevet opfyldt fuldt ud. Den "bedste, tilgængelige viden" blev defineret som evidensbaseret viden, der tilvejebringes og formidles på en systematisk, kritisk, gennemsigtig og grundig måde. Mere specifikt pegede denne del af evalueringen på fire vigtige læringspunkter.

Det blev konkluderet, at fokus i for høj grad havde været på produktion af stadig flere temaer og artikler snarere end på at skærpe fokus på portalen. Evalueringen anbefalede, at man fremadrettet fokuserede mindre på kvantiteten og i højere grad på kvaliteten af indholdet på portalen.

Det blev også påpeget, at Vidensportalen var baseret på forskningsbaseret viden og erfaringsbaseret viden som to typer af viden med hver sine egne specifikke kriterier for "den bedste, tilgængelige viden". Kriterierne for forskningsbaseret viden var, at den skulle være videnskabeligt publiceret, og at kvantitativ effektforskning vægtedes højere end andre typer af forskning med mindre belæg for evidens. Kriterierne for erfaringsbaseret viden var noget anderledes: Der var ikke krav om videnskabelig publicering, og det afgørende kvalitetskriterium var ikke et spørgsmål om evidens, men et spørgsmål om at man i praksis-feltet havde gode erfaringer med den givne indsats,

og at den var beskrevet på en fyldestgørende måde. I det første tilfælde blev vidensmaterialet indsamlet via metoder kendt fra systematiske litteraturreviews, mens vidensmaterialet i det andet tilfælde blev indsamlet via kontakt med praktikere på børn- og ungeområdet. Evalueringens anbefaling var på den baggrund, at det ikke var holdbart med to sådanne vidensforståelser, og at Vidensportalen fremadrettet skulle operere med en mere sammenhængende forståelse af viden, hvor den erfaringsbaserede viden mere direkte understøttes af forskningsbaseret viden.

Det blev i evalueringen også fremhævet, at kriterierne for udvælgelse af kvantitative effektstudier og mere kvalitativt orienterede studier var uklare. Vidensportalen var oprindeligt baseret på en forståelse af videnskabelig viden som et hierarki, hvor kvantitativ effektforskning (en effektorienteret kausalitetstilgang) var i toppen af hierarkiet, og hvor andre former for forskning var længere nede i hierarkiet. Der har i driften af portalen imidlertid været en opblødning i retning af en bredere forståelse af viden, som også omfatter kvalitative studier – en mere procesorienteret kausalitetstilgang. Evalueringen anbefalede, at denne linje burde følges op, og der på portalen ikke burde være en fast prioritering mellem kvantitative og kvalitative undersøgelser, men at en konkret kvalitetsvurdering af de enkelte studier burde være grundlaget for udvælgelsen.

Endelig blev det konkluderet, at man på Vidensportalen ikke var kritisk nok, når man kommunikerede den udvalgte viden. Der var en mangel på opsamlende artikler indenfor et givet tema, og man forsøgte kun i meget begrænset omfang at pege på "de bedste undersøgelser" indenfor de enkelte temaer på portalen. Der var heller ikke gjort forsøg på at tydeliggøre grænserne for viden inden for et givet tema ved at lokalisere manglende viden eller "videnshuller".

Brugernes syn på Vidensportalen

Evalueringen af brugernes opfattelse af Vidensportalen var primært baseret på en kvalitativ tilgang. Der blev gennemført 3 fokusgrupper og 19 dybdegående interviews og observationsstudier med

repræsentanter fra de primære målgrupper. De primære målgrupper blev af Socialstyrelsen defineret som ledere, fag- og udviklingskonsulenter og sagsbehandlere fra kommunerne samt leverandører, fx ledere af anbringelsessteder og andre former for institutioner. Desuden blev der gjort brug af registreringer af den faktiske anvendelse af portalen (web statistik).

Evalueringen konkluderede, at informanterne generelt var positive over for tanken om en vidensportal, og at Socialstyrelsen blev betragtet som en pålidelig kilde til viden. Mange havde imidlertid ikke hørt om Vidensportalen forud for deltagelsen i evalueringen, og kun få havde brugt den. Som et resultat heraf er evalueringens konklusioner hovedsagelig baseret på brugernes umiddelbare oplevelse og deres forventninger til den fremtidige brug af portalen snarere end reelle erfaringer.

Evalueringen pegede på, at brugerne umiddelbart fandt portalen tiltalende og velstruktureret. Samtidig viste konkrete studier af brugernes navigation på portalen dog, at de fleste havde svært ved at overskue portalen. Mange overså vigtige elementer såsom overskrifter, links og søgefelter, og dermed gik brugerne glip af væsentligt indhold. Evalueringen anbefalede i forlængelse heraf nogle ændringer i brugergrænsefladen, fx tydeliggørelse af søgefelter og tilpasning af skærmbillede.

Evalueringen konkluderede, at brugerne fandt temaerne relevante (fx "Forebyggelse og tidlig indgriben", "Vold i hjemmet"), men at kategoriseringen af viden i forskellige typer skabte forvirring (fx "Forskning", "Erfaring", "Udvikling", "Statistik"). Derudover blev viden i kategorien "Forskning" i flere tilfælde tilsidesat som "irrelevant" og "verdensfjern", udført af "folk, der ikke selv havde fingrene i skidtet" (brugerudsagn fra evalueringen). Dette er i tråd med tidligere forskning, der viser, at socialarbejdere primært stoler på praksis- og erfaringsbaseret viden (Thorsager m.fl. 2007; Grimen 2008; Egelund 2011; Tummers 2013). Dette fund fra evalueringen understøttede dermed i høj grad anbefalingen om, at Vidensportalen burde anvende en mere sammenhængende og integreret

forståelse af viden snarere end at basere strukturen på forskellige typer af viden og dermed uilsigtet give brugerne en udtrykkelig mulighed for at fravælge artikler om forskningsbaseret viden til fordel for artikler om praksis- og erfaringsbaseret viden.

Evalueringen pegede også på, at målgrupperne ikke var klart nok defineret. Der syntes at være et godt match mellem indholdet på portalen og behovet for viden blandt ledere, fag- og udviklingskonsulenter samt leverandører. Behovet for viden blandt sagsbehandlere blev imidlertid ikke dækket tilfredsstillende, og som følge heraf var Vidensportalen ikke særlig brugt i denne målgruppe. I forlængelse heraf blev det anbefalet, at den *primære* målgruppe mere klart skulle defineres som ledere og fag- og udviklingskonsulenter og ikke omfatte sagsbehandlere.

Alt i alt viste evalueringen af brugernes syn på Vidensportalen, at der blandt brugerne generelt var opbakning til ideen bag Vidensportalen. Samtidig fremgik det dog – som anført i de tidligere afsnit – at brugerne havde en række forbehold i forhold til den konkrete udformning af Vidensportalen, som for brugerne betød, at de ikke gjorde brug af Vidensportalen i så høj grad, som de ellers kunne have gjort.

I relation hertil konkluderede evalueringen, at man ikke kan forvente, at brug af Vidensportalen vil føre direkte til praktisk handlen og en mere kvalificeret beslutningstagning. Snarere må man forvente, at vidensbidraget opstår i et komplekst samspil med mange forskellige aktører og andre kilder og typer af viden end den viden, som er på portalen.

Anvendelsen af viden fra Vidensportalen synes at være påvirket af en række faktorer. Evalueringen pegede på, at de vigtigste faktorer, der påvirkede brugen af forskning, så ud til at være jobfunktion, organisatoriske forhold (fx hierarki) og lederskab (fx grad af orientering mod læring og forskning). Evalueringen konkluderede derfor, at disse faktorer skal betragtes som centrale for enhver indsats for at øge brugen og virkningen af Vidensportalen i praksis. Denne

forståelse følger den indsigt, som forskningen om viden-til-handling processer har udviklet, der netop fremhæver den sociale, dynamiske og interaktive karakter i vidensudviklingen (Nutley m.fl. 2007; Nutley 2012; Davies 2014).

Brugen af evalueringresultaterne

I dette afsnit vil vi diskutere, hvordan Socialstyrelsen har gjort brug af evalueringresultaterne i udviklingen af Vidensportalen. Vi har fundet det interessant at fokusere på, hvorvidt det har været muligt at indfri formålet med evalueringen: Læring og udvikling. Dette direkte anvendelsessigte havde et stærkt fokus hele vejen igennem fra Socialstyrelsens side.

Overordnet set har Socialstyrelsen valgt at følge alle de væsentlige anbefalinger i evalueringen. Timingen af evalueringen og evalueringsrapporten var en nøgle til denne "succes". Der var et erkendt behov blandt de primære interessenter til at justere de vigtigste mål og retningslinjer for Vidensportalen, og evalueringens resultater og anbefalinger blev anerkendt som gyldige og legitime. Nøglemedarbejdere på portalen så resultaterne af evalueringen og henstillingerne som nyttige i forhold til en justering af retningslinjer, og evalueringprocessen og -rapporten fungerede som et referencepunkt for diskussioner om dette. Evalueringen betød, at der blev stillet en række kritiske spørgsmål og fulgt op på disse spørgsmål, og det blev i høj grad af Socialstyrelsen set som nøglen til succes.

Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold har for nylig vedtaget en evidensstrategi baseret på Socialstyrelsens opsamling af erfaringer med en evidenspolitik (Socialstyrelsen 2013). Denne strategi er i overensstemmelse med henstillingen i evalueringen – at Vidensportalen bør opgive en "to veje til viden"-tilgang ("erfaringsbaseret viden" og "forskningsbaseret viden") og i højere grad fokusere på værdien af det enkelte studium og dets relevans for et bestemt tema. Den nye strategi er ledsaget af retningslinjer for vurdering af kvaliteten af givne studier med henblik på at formidle den bedste, tilgængelige viden.

Selv om der er sket forbedringer i driften af Vidensportalen, er der dog stadig en række udfordringer. En af de store udfordringer er udvælgelsen af "bedste, tilgængelige viden" inden for et bestemt område. Trods de nye retningslinjer for vurdering af kvalitet vedtaget af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale anliggender, er den konkrete anvendelse af disse retningslinjer stadig en udfordring.

En anden vedblivende udfordring er, hvordan man effektivt når den primære målgruppe. For at støtte denne bestræbelse udviklede evaluaterne (KORA og Oxford Research) en forandringsteori, der fremhævede betydningen af de sociale og organisatoriske sammenhænge ved brug af viden fra Vidensportalen. En evaluering af en lignende vidensportal, SCIE, viste, at effekten af at arbejde på grundlag af en vidensportal oftest opnås i organisationer, der allerede har en evidensinformeret læringskultur (SCIE 2007). Dette understreger, at de faktiske viden-til-handling-processer er ganske langt fra den lineære "første generations"-model, som synes at ligge til grund for mange vidensportaler.

Socialstyrelsens erfaring er, at en kvalificeret forandringsteori, som også har fokus på den organisatoriske kontekst for anvendelsen af viden, kan opløse denne model og føre til mere realistiske forventninger til den potentielle virkning af en vidensportal – og hvad det kræver af øvrige tiltag for at opnå en virkning.

Fra forskningsbaseret viden til praktisk handlen – nogle læringspunkter

En væsentlig læring af evalueringen er, at det ikke er en nem proces at formidle forskningsbaseret viden på en effektiv måde, men at evalueringer kan hjælpe denne proces ved at pege på nye måder at hjælpe processen fremad. Forløbet har også understreget, hvor vigtigt det er med en ordentlig forberedelse og den rette timing af evalueringen: Der skal være et anerkendt behov for evaluering og forandring – en implementeringsparathed. Det var tilfældet med evalueringen af Vidensportalen, som indgik i en større proces i Socialstyrelsen i forhold til dannelsen af en politik for udvikling og anvendelse af evidensbaseret viden.

En anden vigtig læring vedrører den grundlæggende udfordring i forhold til at etablere "den bedste, tilgængelige viden" inden for et bestemt område. Generelt er der kun en lille grad af konsensus i forskerverdenen om de principper, der bør danne grundlag for udvælgelsen af "den bedste, tilgængelige viden" – og Videnportaler lider af dette (Pawson m.fl. 2003; Trevithick 2008; Nutley m.fl. 2013). Hvad, der er blevet konkluderet på baggrund af evalueringen, er, at hvis man prioriterer en forholdsvis snæver forståelse af evidensbaseret viden baseret på et hierarki af undersøgelsestyper, kan man miste værdifuld viden set fra et praksisorienteret synspunkt (Konnerup 2012; Nutley m.fl. 2013). I praksis har man ikke kun brug for viden om, "hvad der virker", men også viden om effektiv implementering og kvalitative typer af viden om gennemførelse af evidensbase-rede programmer.

Som følge heraf bør arbejdet med vidensportaler være baseret på en dybdegående viden om målgruppen og en klar forståelse af, hvordan en portal kan forventes at påvirke viden, holdninger og adfærd i målgruppen. Udvikling af en forandringsteori kan være et værdifuldt skridt i retning af at forstå, hvad det kræver for reelt at påvirke målgruppen ved brug af en vidensportal. Gennem arbejdet med en forandringsteori vil man i højere grad blive opmærksom på de forskellige typer af aktiviteter, som kan understøtte vidensportaler, såsom en etablering af et netværk af vidensambassadører, oprettelse af dialogfora, afholdelse af seminarer med mere.

Viden-til-handling-processer handler ikke kun om levering af viden, men også om at etablere et systematiseret grundlag for dialog. Her kan vidensportaler tjene et vigtigt formål ved at samle den aktuelt bedste viden på et område. Men vidensportaler er en del af en større proces i forhold til at bringe viden til handling – en proces der omfatter de sociale og organisatoriske sammenhænge blandt brugerne. Vidensportaler bør derfor indgå i en bredere strategi til ud-bredelse og skabelse af viden. Vigtige erfaringer til ud-arbejdelsen af sådanne strategier er draget gennem evalueringen af Vidensportalen om udsatte børn og unge.

Litteratur

- Dahler-Larsen, Peter & Krogstrup, Hanne Kathrine (2001): *Evalueringers konstitutive virkninger*. I Dahler-Larsen, Peter & Krogstrup, Hanne Kathrine (red.), *Tendenser i evaluering*, s. 232-245. Odense Universitetsforlag.
- Dahler-Larsen, Peter & Krogstrup, Hanne Kathrine (2004): *Nye veje i evaluering*. Systime Academic.
- Davies, H. (2014): "Understanding Knowledge-to-Action: Using Social Research for Policy, Practice and Organizational Change". Presentation at Knowledge-to-Action seminar hosted by Oxford Research, Frederiksberg 7 March 2014
- Davies, H. & Powell, A.E. (2012): "Communicating Social Research Findings More Effectively: What can We Learn From Other Fields?" *Evidence & Policy*, vol. 8, no. 2, 213-33.
- Egelund, T. (2011): *Evidens – mod et nyt kvalitetsparadigme i socialt arbejde med udsatte familier og børn? I Samfundsoekonomien (1)*, marts 2011.
- Grimen, H. (2008): "Profesjon og kunnskap". I Molander, A. & Terum L.I.: *Profesjonsstudier*, s. 71-86. Oslo Universitetsforlaget.
- Henry, Gary T. & Mark, Melvin M. (2003): "Beyond Use: Understanding Evaluation's Influence on Attitudes and Actions" *I American Journal of Evaluation*, vol. 24(3), pp. 293-314. SAGE Publications.
- Konnerup, M. & Kongsted, H. (2012): *Do Cochrane Reviews Provide a Good Model for Social Science? The Role of Observational Studies in Systematic Reviews*. *I Evidence & Policy*, vol. 8 (1).
- McGowan, J. m.fl. (2010): *Electronic Retrieval of Health Information by Health Care Providers to Improve Practice and Patient Care (Review)*. *I The Cochrane Library 2010*, issue 3.
- Nutley, S. (2012): "Connecting Evidence, Policy and Practice in an Era of Austerity, Complexity and Decentralised Decision Making – Maps, Routes and Shoes". Key note presentation at the Campbell Collaboration Colloquium in Copenhagen, 2012.
- Nutley, S. m.fl. (2007): *Using Evidence. How Research can Inform Public Services*. Policy Press.
- Nutley, S. m.fl. (2013): *What Counts as Good Evidence?* London: Alliance for Useful Evidence.
- Pawson, R. & Tilley, N. (1997): *Realistic Evaluation*. Sage.
- Pawson, R. m.fl. (2003): *Types and Quality of Knowledge in Social Care*. London: Social Care Institute for Excellence.
- Prewitt, K. m.fl. (2012): *Using Science as Evidence in Public Policy*. The National Academies Press.
- SCIE (2007): *Research into the impact of SCIE*.
- Spencer, L.; Ritchie, J.; Lewis, J. & Dillon, L. (2003): *Quality in Qualitative Evaluation: A Framework for Assessing Research Evidence*. London: Cabinet Office.
- Socialstyrelsen (2013): *Viden til gavn – politik for udvikling og anvendelse af evidens*. København.
- Thorsager, L.; Børjesson, E.; Christensen, I.; Pihl, V. (2007): *Metoder i socialt arbejde. Begreber og problematikker*. Socialforskningsinstituttet.

Trevithick, P. (2008): "Revisiting the Knowledge Base of Social Work: A Framework for Practice". *I British Journal of Social Work* 38(6) s. 1212-1237.

Tummers, Lars (2013): *Policy Alienation and the Power of Professionals*. Edward Elgar.

Ward, V. m.fl. (2009): "Knowledge Brokering: The Missing Link in the Evidence to Action Chain". *I Evidence & Policy*, vol 5(3) s. 267-279.

Wilson, M.G. & Lavis J.N. (2011): "Community-based Organisations and How to Support Their Use of Systematic Reviews: A Qualitative Study". *I Evidence & Policy*, vol. 7 (4).

Weiss, Carol (1979): "The Many Meanings of Research Utilization". *I Public Administration Review*, September/October 1979 s. 426-431.

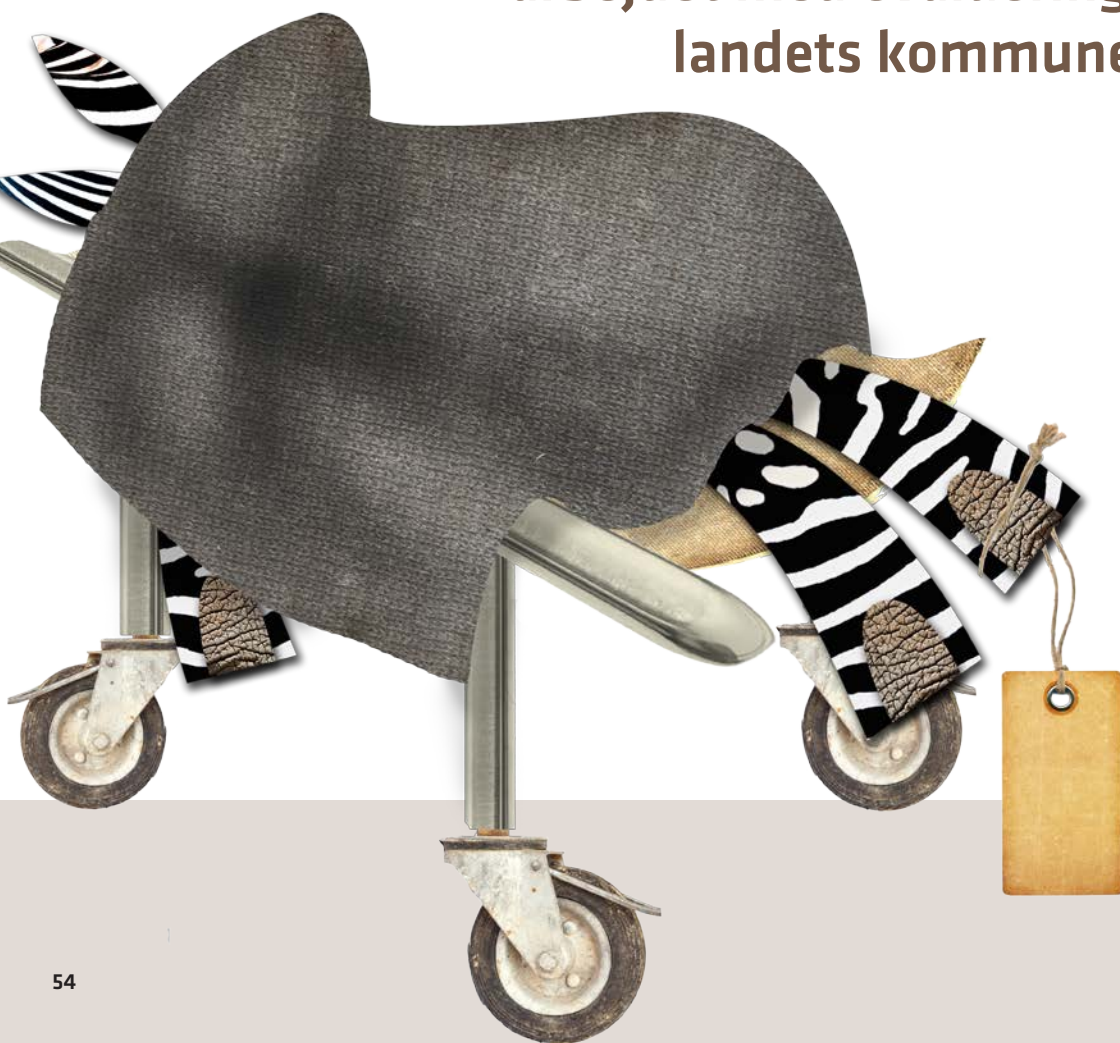
Weiss, Carol (1982): "Policy Research in the Context of Diffuses Decision Making". *I Journal of Higher Education*, vol. 53(6), s. 619-39. Ohio State University Press.

Weiss, Carol (1998): "Have We Learned Anything New About the use of Evaluation". *I American Journal of Evaluation*, vol. 19, s. 21-33. SAGE Publications.

Fra ligsyn til investeringspleje

- en nødvendig nytænkning af
arbejdet med evaluering i
landets kommuner

Denne artikel tager det perspektiv, at evaluering nytter. Jeg vil endda gå endnu længere og sige, at evaluering er en vigtig del af en professionel praksis, uanset hvilken branche og hvilket område man arbejder med.

Artiklen starter dog med en konstatering af, at evaluering i en kommunal kontekst ikke altid nytter tilstrækkeligt, og artiklen vil argumentere for, at et nyt syn på evaluering kan gøre evaluering langt mere nyttig både for forvaltninger og for praksis.

Artiklen er skrevet fra et forvaltningsperspektiv og trækker på eksempler fra særligt Hjørring Kommune.

For godt 3 år siden blev den årlige ICSEI-konference¹⁾ afholdt i Malmø. På et af de sidste oplæg handlede diskussionen om det tilsyneladende paradoks, at den gode viden, der bliver produceret gennem både evaluering og forskning, ofte har mere end svært ved at blive omsat til praksis af praktikere. Bliver den gode viden mon præsenteret for utilgængeligt? Mangler praktikerne den abstrakte kapacitet til at gå fra teori til praksis? Eller er den gode viden mon bare ikke god og anvendelsesorienteret nok endnu?

ICSEI var et interessant billede på, hvor relativt langt det tilstedeværende evalueringssamfund var i at forfine redskaberne til at producere god viden, og hvor relativt idéfattige de samme personer var, når det gjaldt om at få den gode viden implementeret. For mig var diskussionen ét af flere symptomer på, at evalueringsarbejde og praksis ikke altid lever specielt naturligt sammen.

Der kan synes langt fra ICSEI og til skole- og dagtilbudsområdet i landets kommuner, men netop den manglende naturlighed mellem evaluering og praksis har jeg oplevet igen og igen i det kommunale system. Det gælder både, den måde forvaltninger arbejder med evaluering på, og den rolle evaluering spiller for praktikernes arbejde.

Jeg vil i denne artikel prøve at se nærmere på, hvorfor evaluering og den kommunale praksis ikke hænger mere naturligt sammen. Jeg peger i de følgende afsnit på to væsentlige udfordringer for dette arbejde, og jeg argumenterer på den baggrund for, at et nyt syn på evaluering er nødvendigt for at gøre evaluering mere nyttig både for forvaltninger og for praksis.

¹⁾ International Congress for School Effectiveness and Improvement

Udfordring 1

Kommunale projekter og indsatses er skrøbelige af natur

Når man bevæger sig i en kommunal kontekst, bevæger man sig i en verden af indsatses og projekter. Hvis man går tæt på, vil man dog erfare, at mange af disse indsatses og projekter er meget skrøbelige af natur. Med skrøbelige mener jeg, at projekterne og indsatseserne enten ikke er klare for de folk, der skal udføre dem, at logikken (den indre programteori) i et givent projekt eller indsats halter, eller at et givent projekt eller en given indsats blot er druknet i det daglige arbejde, fordi man har mistet blikket for den større idé eller intention. Hertil kommer mange tilfælde, hvor projekter og indsatses af den ene eller den anden grund aldrig er blevet implementeret fuldt ud.

Som eksempel på dette sad jeg i foråret 2014 i en af daginstitutionerne i Hjørring Kommune. Jeg sad med en gruppe af engagerede og dygtige pædagoger og ledere, som havde igangsat et særligt projekt, der skulle tiltrække flere mandlige pædagoger – herefter benævnt "Skovprojektet". Daginstitutionen havde søgt penge til projektet og ansat en dygtig mandlig pædagog med speciale i skovaktiviteter. Hensigten var, ifølge projektbeskrivelsen, at skovaktiviteter ville være velegnede til at sætte særligt mandlige pædagogiske værdier i spil. Forarbejdet var således gjort grundigt, og der var nedsat både en styregruppe og udpeget en projektleder. Det til trods syntes projektet allerede at være forsvundet fire minutter inde i det første møde.

På fire minutter var vi gået fra kaffe og høflighedsfraser til den praktiske planlægning af den nye mandlige pædagogiske tid og aktiviteter frem til sommerferien. Da vi nåede til det sidste punkt på dagsordenen, EVALUERING, var alle praktiske aftaler og aktiviteter på plads. Nærmere adspurgt havde projektdeltagerne dog ikke et tydeligt billede af projektets bærende idé.

Det var helt tydeligt, at der ville blive gennemført en række gode aktiviteter for børn i skoven, men det var et mere åbent spørgsmål, om disse stadig var koblet til et særligt projekt.

Eksemplet er karikeret, men er et godt billede på karaktertræk, man kan møde i meget forskellige projekter og indsatses. Næmlig at:

- Nøgledeltagerne ikke har en dybdegående forståelse eller indsigt i den bagvedliggende intention med et givent projekt eller indsats. Dette kan have mange årsager, fx at intentionen ikke er særligt godt udfoldet i første omgang, at der ikke har været den fornødne tid i processen til at drøfte den større sammenhæng i projektet, eller måske at den bagvedliggende intention ikke tåler dagens lys.
- Sammenhængen (programteorien) i et projekt bliver enten meget løst koblet eller efterrationaliseret, fordi de valgte projektaktiviteter ikke er valgt med blik for projektets samlede mål.
- At praksis til en vis grad ikke kan genkende, at der er et projekt. Her mener jeg, at både de primære og øvrige aktører har svært ved at skelne det nye og særegne i et projekt fra den daglige praksis.

Michael Quinn Patton beskriver denne situation humoristisk med, at en af evaluatorens første opgaver i en evaluering ofte er at bestemme, om programmet faktisk eksisterer ²⁾. Har et projekt sine vitale dele, og er de vitale dele (og deltagerne) i så tilstrækkelige sammenhæng, at man endnu vil kalde det et sammenhængende projekt?

Både i en kommunal kontekst og som udefrakommende evaluatore er det vigtigt, at man har blik for, hvor skrøbelige indsatses og projekter er af natur, da

²⁾ Patton 2008, s. 309

det har stor betydning for, hvordan man skal tænke sit evalueringsarbejde. Meningen med at evaluere på et projekt eller en indsats kan således hurtigt forsvinde for alle parter, hvis de projekter, man kigger på, ikke er tilstrækkeligt sammenhængende.

Udfordring 2

Systemet har ikke den evalueringskapacitet, vi går og tror

Op gennem 00'erne har der været stort fokus på evaluering, og flere evalueringsbølger er skyllet ind over særligt skoleområdet. Daværende Undervisningsminister Ulla Tørnes lagde tilbage i 2004 vægt på, at vi i Danmark skulle udvikle en egentlig *evalueringskultur*, hvilket også blev underbygget af OECD's rapport fra samme år ³⁾.

Det er interessant at starte fortællingen ved 00'ernes store evalueringsfokus, fordi det giver en god forklaring på, at der blandt praktikere, forvaltningsfolk og udefrakommende evaluatore kan være forskellige opfattelser af hvilken evalueringskapacitet, der er i det kommunale system. I forståelsen af begrebet evalueringskapacitet læner jeg mig op af Michael Quinn Patton, der skriver at:

” Building evaluation capacity goes beyond conducting specific evaluation studies (...) Evaluation capacity building involves working intentionally and continuously to create and sustain overall organizational processes that make quality evaluation and its uses routine. ”

(Patton, 2008, 157)

Patton indkredser begrebet yderligere ved at opliste en række egenskaber og værdier, som man almindeligvis tillægger folk, der har en tydelig evalueringstænkning i deres arbejde. Patton understreger, at ingen af disse er medfødte, man at de alle kan trænes og udvikles til gavn for praksis ⁴⁾.

Med inspiration fra Patton, og ud fra mine erfaringer tæt på praksis, vil jeg pege på, at evalueringskapacitet i praksis kan beskrives i forskellige trin. Trinnene er, at man:

1. har en intentionel praksis
2. kan tage en reflektiv distance til og kan gøre sig bevidst om centrale antagelser i egen praksis
3. kan formulere tydelige mål og formål med sin praksis
4. kan indsamle, analysere og vurdere systematisk på data
5. udviser ansvar for at bruge evalueringsviden til at forbedre egen praksis ⁵⁾

Evalueringskapacitet kan for det *første* karakteriseres ved, om man er intentionel i sin praksis. Med intentionel mener jeg, at man er bevidst om, hvordan de faglige tiltag, man gør, forventes at understøtte det, man gerne vil opnå (1.). Dette hænger tæt sammen med det *andet* trin, der går på, at man er i stand til at tage en reflektiv distance til egen praksis og kan gøre sig bevidst om hvilke vigtige antagelser, man gør sig i den måde, man arbejder på (2.). Dette kan synes meget banalt, især hvis man er vokset op i en evalueringsverden, men det er noget, der er vigtigt at dyrke på flere niveauer af den kommunale praksis. Særligt det andet trin oplever jeg som en stor udfordring

³⁾ Dahler-Larsen 2006, s. 17

⁴⁾ Patton 2008, s. 152

⁵⁾ Med inspiration fra Patton 2008, s. 154

for mange af særligt de lærere, jeg møder i forskellige undervisningssituationer. Her bliver drøftelser af egen praksis ofte taget meget personligt, frem for noget der kan give anledning til at justere og forbedre.

Det tredje trin går på, at man er i stand til at tydeliggøre, hvad det er, man gerne vil opnå – både mundtligt og på skrift (3.). Det at sætte relevante mål er generelt en udfordring på både forvaltnings- og praktikerniveau. På forvaltningsniveau betyder det, at man ofte får formuleret enten upræcise eller uopfindsomme målsætninger. Det kommer blandt andet til udtryk ved, at projekter bliver reduceret til det, som man har fantasi til at beskrive i mål. Dette ender, sagt lidt firkantet, ofte i et tal eller en procent-sats uanset projektets sigte. I folkeskolen er arbejdet med læringsmål et af de største indsatsområder og udfordringer i hele landet lige nu.

Det fjerde trin er, at man er i stand til at producere viden om egen praksis ved at indsamle, analysere og vurdere på data (4.). Det er her, det handler om at bruge gode metoder og redskaber, og ikke mindst at få skabt nogle hensigtsmæssige evalueringssituationer.

Til sidst, og her er vi tilbage ved diskussionen fra ICSEI-konferencen, kan evalueringskapacitet karakteriseres ved, at man udviser ansvar for og gør aktivt brug af evalueringssviden til at forbedre egen praksis (5.). Hertil kan der knyttes i hvert fald to vigtige pointer: Dels at brug af evalueringssdata synes at være noget, der skal stimuleres aktivt, og dels at praktikerne har brug for at opleve, at evalueringssviden er relevant at bruge.

Jeg vil komme med den påstand, at der i det store evalueringssfokus de sidste ti år har været størst opmærksomhed på, hvad jeg kalder "trin 4" – at kunne indsamle, analysere og vurdere på data, fremfor hvad der ligger indenfor de øvrige trin. Det er der formentlig rigtigt gode grunde til, blandt andre at der for evaluatore

og forvaltninger har været langt sværere adgang til at påvirke andre steder, og at det også er en langt vanskeligere opgave, fordi der er tale om egentlige ændringer af faglige kulturer. Jeg mener, at der heri ligger en væsentlig forklaring på, at evaluering ikke er blevet en naturlig del af den kommunale praksis, da konkrete evalueringssredskaber og metoder billedligt talt er blevet bygget ovenpå et mangelfuldt fundament, og at man som følge ikke har skabt en situation, hvor det er naturligt for praktikerne at gøre brug af evalueringssviden.

Når man kigger på flere af Danmarks Evalueringsinstituts (EVA's) undersøgelser på skoleområdet fra de sidste par år, synes de at underbygge dette praksisbillede. Rapporten *Undervisningsdifferentiering som bærende pædagogisk princip* viser, at der på den ene side bliver gennemført mange evalueringssaktiviteter på de skoler, der indgår i undersøgelsen, men at der er en svag sammenhæng mellem disse evalueringssaktiviteter og den konkrete undervisning, der bliver tilrettelagt og gennemført⁶⁾. Evalueringssarbejdet bliver i den forstand en art parallelvirksomhed til selve undervisningen. Rapporten *Fælles Mål i Folkeskolen* viser, at lærerne i undersøgelsen sjældent har tydelige læringsmål i den undervisning de gennemfører, og at lærerne ikke synes at se arbejdet med at målfastsætte som en forudsætning for en god praksis⁷⁾.

Mit ærinde med dette afsnit er at sætte fokus på, at kommunerne har en vigtig opgave med at skabe det rette fundament for et godt evalueringssarbejde. Det indebærer i mine øjne, at man i sit evalueringssarbejde arbejder aktivt med at udvikle evalueringsskapaciteten som helhed i den faglige praksis, hvilket jeg kommer mere ind på i det næste afsnit.

Nyt syn på evaluering – fra ligsyn til investeringspleje

Den amerikanske evalueringss ekspert John Gargarni, som blandt andet var keynote speaker på Dansk

⁶⁾ EVA 2011

⁷⁾ EVA 2012

Dansk Evaluerings­selskabs årskonference i 2013, beskriver en ny tendens i det internationale evalueringssamfund⁸⁾). Tendensen er, at evaluatorene i stigende grad arbejder som medprogramdesignere med blikket rettet mod at bruge evalueringssystematik til at styrke igangværende projekter og indsatser. Med andre ord at evalueringssystematik bruges tidligt i processen til at gøre projekter og indsatser bedre. Det er en udvikling, som jeg mener, at man i det kommunale system bør tage ved lære af.

Et nyt syn på den kommunale evalueringsskik inde­bærer først og fremmest, at man ikke længere alene ser evaluering som en tilbageskuende øvelse, hvor man post mortem konkluderer, om projekter og indsatser i sandhed er døde. I stedet bør man i det kommunale se evaluering som investeringspleje i de projekter og indsatser, man sætter i gang. I en tid hvor der er stort nationalt fokus på mål- og resultatstyring⁹⁾, taler jeg her for, at man som forvaltning bruger energien rigtigt. I stedet for at bruge mange kræfter på at lave gode effektmålinger bør man bruge energien, og evalueringstænkningen til at understøtte, at praktikerne arbejder så kvalificeret og gennem­ tænkt frem mod de mål, man har. Forvaltningerne bør arbejde på en måde, hvor de:

- Går meget tæt på sine praktikere i processer­ ne. Det handler blandt andet om, at man som forvaltning både udfordrer og faciliterer frem­ driften i de igangværende projekter.
- Er opmærksomme på, at processen i denne sammenhæng er lige så vigtig som resultatet. Mange af de varige resultater ligger i proces­ sen¹⁰⁾, når målet er både at træne den fag­ lige praksis i evalueringstænkning og på sam­ me tid at styrke konkrete projekter og ind­ satser.

- Anerkender og giver plads til, at det er de faglige praktikere, og dermed faglige eksperter, der er ansvarlige for at nå til de gode løsninger.

I Hjørring Kommune gjorde vi blandt andet dette på tre konkrete måder: ved at arbejde målrettet med indsatsteori i opfølgning på strategier og enkelte projekter¹¹⁾), gennem designet af strategien og tilsyns­ modellen på dagtilbudsområdet og gennem struk­ turerede datasamtaler som opfølgning på skolernes kvalitetsrapport¹²⁾).

Som eksempel på det første brugte vi indsatsteori til at udvikle "skovprojektet". Som opfølgning på det første møde i daginstitutionen hjalp forvaltningen daginstitutionen med at opstille en indsatsteori for projektet. Processen var simpelt opbygget med fokus på at få drøftet og visualiseret, hvilke mål, på både kort og længere sigt, der var med projektet, hvilke vigtige antagelser styregruppen gjorde sig, og hvilke konkrete aktiviteter, der skulle igangsættes i forbindelse med projektet. Resultatet af processen var dels, at nøgledeltagerne fik en langt bedre forståelse og et langt større ejerskab for projektet, dels at projek­ tets fokus skiftede radikalt karakter. Projektets mål var således ikke længere at tiltrække flere mandlige pædagoger, men at interessere sig for, hvordan forskellige fysiske rammer – daginstitutionen og skoven – påvirker den pædagogik, der blev bedrevet. Den relativt begrænsede indsats, cirka 2,5 time, gav projek­ tet et langt stærkere "indre skelet" og øgede derved chancen for, at projektet bliver velafviklet.

Et andet eksempel er den måde, som den nye dagtil­ budsstrategi er blevet opbygget i Hjørring Kommune. Strategien er opbygget af et antal fokusområder, hvor det er ledernes eget ansvar at beslutte sig for dagin­ stitutionens fokus fra år til år. Strategien bliver under­ støttet af faste tilsynsbesøg, hvor en stor del af tiden er dedikeret til at understøtte og udfordre det strate­

⁸⁾ <http://evalblog.com/>

⁹⁾ Blandt andet i folkeskolereformen, <http://www.uvm.dk/ den-nye-folkeskole>

¹⁰⁾ Patton 2008, s.156

¹¹⁾ Også ofte beskrevet som program- eller forandringsteori eller som en art logisk model (kært barn har mange navne, og mange nære slægtninge)

¹²⁾ Med inspiration fra Pawson og Tilley 1997; Dahler-Larsen 2003; EVA 2009 m.fl.

giske arbejde i den enkelte daginstitution. Besøgene er målrettet særligt de tre første "trin" - at få kvalificeret de tiltag, der bliver sat i gang, frem mod strategiens mål, at få skabt rum for refleksion om egen praksis og at få tydeliggjort de mål og delmål, institutionen arbejder frem imod. Med andre ord handler det både om at styrke den strategi og de projekter, der bliver sat i gang, og om at styrke evalueringskapaciteten på samme tid.

Det tredje eksempel er den opfølgning, der bliver gennemført på skolernes kvalitetsrapport i Hjørring, og som flere andre nordjyske kommuner er begyndt at interessere sig for, nemlig en opfølgning med

fokus på konstruktive datasamtaler. Samtalerne i Hjørring har særligt fokus på i samarbejde med skoleledelsen at få knyttet de resultater og oplysninger, kvalitetsrapporten giver, til de indsatser, den enkelte skole har igangsat og påtænker at igangsætte. Målet er at få skabt nysgerrige samtaler frem for samtaler, hvor den enkelte skole føler sig konfronteret med data.

Der kan være mange veje til målet, når det gælder at styrke den kommunale evalueringskapacitet. Den gennemgående pointe er dog, at forvaltningen gør aktivt brug af evalueringstænkning til løbende at udvikle kommunens projekter og indsatser.

At lykkes med et nyt syn på evaluering

Der er en tæt kobling mellem det evalueringssyn, der præsenteres i denne artikel, og den kommunale ledelsesopgave. Hvis der ikke er en ledelsesmæssig interesse for at bedrive evaluering, implementere den gode viden eller at arbejde med evalueringskapacitet, vil det være svært at nå langt med et nyt syn på evalueringsarbejdet. I organisationen som helhed skal der skabes en fælles tro på, at evaluering bidrager til at kvalificere praksis, og det skal synlig- og levendegøres på alle niveauer gennem konkrete handlinger.

Som Hans Henrik Knoop skrev helt tilbage i 2004, har der været mange eksempler på, at praktikere brænder ud, på grund af at de udsættes for målsætninger og evalueringer, der er udført så kluntet, at det tager livet af processerne. Jeg vil i denne artikel gerne argumentere for, at forvaltningen har et særligt ansvar for, at dette ikke sker, og for at praktikerne i sidste ende lykkes bedst muligt med deres arbejde. Dette ansvar går langt videre end at evaluere på afsluttede projekter og følge op på politiske mål.

Litteratur

Dahler-Larsen, Peter (2006): Evalueringskultur et begreb bliver til. Syddansk Universitetsforlag.

Dahler-Larsen, Peter & Krogstrup, Hanne Kathrine (2003): Nye veje i evaluering. Hans Reitzel.

EVA (2009): En lærerig vej til resultater. Håndbog i evaluering ved hjælp af indsats teori.

EVA (2011): Undervisningsdifferentiering som bærende pædagogisk princip.

EVA (2012): Fælles Mål.

Knoop, Hans Henrik (2004): "Om kunsten at finde flow i en verden der ofte forhindrer det". I: Kognition og Pædagogik nr. 52.

Patton, Michael Quinn (2008): Utilization Focused Evaluation. SAGE.

Pawson, Ray & Tilley, Nicholas (1997): Realistic Evaluation. SAGE.

Ønsker du at abonnere på tidsskriftet kan du bestille det online på www.cepra.dk/tidsskrift eller på www.dafolo-online.dk. Husk at oplyse navn, adresse, ansættelsessted og EAN nummer. Henvendelse om CEPRAsriben rettes til mail: th@ucn.dk

CEPRAstriben er rangeret som niveau 1-tidsskrift på den danske Autoritetsliste.

cepra-striben

